

МОЛОДОЙ УЧЁНЫЙ

ISSN 2072-0297

МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ

СПЕЦВЫПУСК

Арнайы психологияның өзекті мәселелері – 2024.

Актуальные проблемы специальной психологии. Кызылординский университет «Болашак», кафедра специальной педагогики и психологии

Является приложением к научному журналу «Молодой ученый» № 16 (515)

16.1
2024

16+

Молодой ученый

Международный научный журнал

№ 16.1 (515.1) / 2024

Издается с декабря 2008 г.

Выходит еженедельно

Главный редактор: Ахметов Ильдар Геннадьевич, кандидат технических наук

Редакционная коллегия:

Жураев Хусниддин Олгинбоевич, доктор педагогических наук (Узбекистан)
Иванова Юлия Валентиновна, доктор философских наук
Каленский Александр Васильевич, доктор физико-математических наук
Кошербаева Айгерим Нуралиевна, доктор педагогических наук, профессор (Казахстан)
Куташов Вячеслав Анатольевич, доктор медицинских наук
Лактионов Константин Станиславович, доктор биологических наук
Сараева Надежда Михайловна, доктор психологических наук
Абдрасилов Турганбай Курманбаевич, доктор философии (PhD) по философским наукам (Казахстан)
Авдеюк Оксана Алексеевна, кандидат технических наук
Айдаров Оразхан Турсункожаевич, кандидат географических наук (Казахстан)
Алиева Тарана Ибрагим кызы, кандидат химических наук (Азербайджан)
Ахметова Валерия Валерьевна, кандидат медицинских наук
Бердиев Эргаш Абдуллаевич, кандидат медицинских наук (Узбекистан)
Брезгин Вячеслав Сергеевич, кандидат экономических наук
Данилов Олег Евгеньевич, кандидат педагогических наук
Дёмин Александр Викторович, кандидат биологических наук
Дядюн Кристина Владимировна, кандидат юридических наук
Желнова Кристина Владимировна, кандидат экономических наук
Жуйкова Тамара Павловна, кандидат педагогических наук
Игнатова Мария Александровна, кандидат искусствоведения
Искаков Руслан Маратбекович, кандидат технических наук (Казахстан)
Калдыбай Кайнар Калдыбайулы, доктор философии (PhD) по философским наукам (Казахстан)
Кенесов Асхат Алмасович, кандидат политических наук
Коварда Владимир Васильевич, кандидат физико-математических наук
Комогорцев Максим Геннадьевич, кандидат технических наук
Котляров Алексей Васильевич, кандидат геолого-минералогических наук
Кузьмина Виолетта Михайловна, кандидат исторических наук, кандидат психологических наук
Курпаяниди Константин Иванович, доктор философии (PhD) по экономическим наукам (Узбекистан)
Кучерявенко Светлана Алексеевна, кандидат экономических наук
Лескова Екатерина Викторовна, кандидат физико-математических наук
Макеева Ирина Александровна, кандидат педагогических наук
Матвиенко Евгений Владимирович, кандидат биологических наук
Матроскина Татьяна Викторовна, кандидат экономических наук
Матусевич Марина Степановна, кандидат педагогических наук
Мусаева Ума Алиевна, кандидат технических наук
Насимов Мурат Орленбаевич, кандидат политических наук (Казахстан)
Паридинова Ботагоз Жаппаровна, магистр философии (Казахстан)
Прончев Геннадий Борисович, кандидат физико-математических наук
Рахонов Азизхон Боситхонович, доктор педагогических наук (Узбекистан)
Семахин Андрей Михайлович, кандидат технических наук
Сенцов Аркадий Эдуардович, кандидат политических наук
Сенюшкин Николай Сергеевич, кандидат технических наук
Султанова Дилшода Намозовна, доктор архитектурных наук (Узбекистан)
Титова Елена Ивановна, кандидат педагогических наук
Ткаченко Ирина Георгиевна, кандидат филологических наук
Федорова Мария Сергеевна, кандидат архитектуры
Фозилов Садриддин Файзуллаевич, кандидат химических наук (Узбекистан)
Яхина Асия Сергеевна, кандидат технических наук
Ячинова Светлана Николаевна, кандидат педагогических наук

Международный редакционный совет:

Айрян Заруи Геворковна, кандидат филологических наук, доцент (Армения)
Арошидзе Паата Леонидович, доктор экономических наук, ассоциированный профессор (Грузия)
Атаев Загир Вагитович, кандидат географических наук, профессор (Россия)
Ахмеденов Кажмурат Максutowич, кандидат географических наук, ассоциированный профессор (Казахстан)
Бидова Бэла Бертовна, доктор юридических наук, доцент (Россия)
Борисов Вячеслав Викторович, доктор педагогических наук, профессор (Украина)
Буриев Хасан Чутбаевич, доктор биологических наук, профессор (Узбекистан)
Велковска Гена Цветкова, доктор экономических наук, доцент (Болгария)
Гайич Тамара, доктор экономических наук (Сербия)
Данатаров Агахан, кандидат технических наук (Туркменистан)
Данилов Александр Максимович, доктор технических наук, профессор (Россия)
Демидов Алексей Александрович, доктор медицинских наук, профессор (Россия)
Досманбетов Динар Бакбергенович, доктор философии (PhD), проректор по развитию и экономическим вопросам (Казахстан)
Ешиев Абдыракман Молдоалиевич, доктор медицинских наук, доцент, зав. отделением (Кыргызстан)
Жолдошев Сапарбай Тезекбаевич, доктор медицинских наук, профессор (Кыргызстан)
Игисинов Нурбек Сагинбекович, доктор медицинских наук, профессор (Казахстан)
Кадыров Култур-Бек Бекмурадович, доктор педагогических наук, и.о. профессора, декан (Узбекистан)
Каленский Александр Васильевич, доктор физико-математических наук, профессор (Россия)
Козырева Ольга Анатольевна, кандидат педагогических наук, доцент (Россия)
Колпак Евгений Петрович, доктор физико-математических наук, профессор (Россия)
Кошербаева Айгерим Нуралиевна, доктор педагогических наук, профессор (Казахстан)
Курпаяниди Константин Иванович, доктор философии (PhD) по экономическим наукам (Узбекистан)
Куташов Вячеслав Анатольевич, доктор медицинских наук, профессор (Россия)
Кыят Эмине Лейла, доктор экономических наук (Турция)
Лю Цзюань, доктор филологических наук, профессор (Китай)
Малес Людмила Владимировна, доктор социологических наук, доцент (Украина)
Нагервадзе Марина Алиевна, доктор биологических наук, профессор (Грузия)
Нурмамедли Фазиль Алигусейн оглы, кандидат геолого-минералогических наук (Азербайджан)
Прокопьев Николай Яковлевич, доктор медицинских наук, профессор (Россия)
Прокофьева Марина Анатольевна, кандидат педагогических наук, доцент (Казахстан)
Рахматуллин Рафаэль Юсупович, доктор философских наук, профессор (Россия)
Ребезов Максим Борисович, доктор сельскохозяйственных наук, профессор (Россия)
Сорока Юлия Георгиевна, доктор социологических наук, доцент (Украина)
Султанова Дилшода Намозовна, доктор архитектурных наук (Узбекистан)
Узаков Гулом Норбоевич, доктор технических наук, доцент (Узбекистан)
Федорова Мария Сергеевна, кандидат архитектуры (Россия)
Хоналиев Назарали Хоналиевич, доктор экономических наук, старший научный сотрудник (Таджикистан)
Хоссейни Амир, доктор филологических наук (Иран)
Шарипов Аскар Калиевич, доктор экономических наук, доцент (Казахстан)
Шуклина Зинаида Николаевна, доктор экономических наук (Россия)

На обложке изображен *Артём Ромаевич Оганов* (1975), российский кристаллограф-теоретик, минералог, химик, педагог, профессор РАН. Наиболее известен работами по созданию методов компьютерного дизайна новых материалов и предсказания кристаллических структур, а также по химии высоких давлений и изучению вещества планетных недр.

Артём Оганов родился в украинском городе Днепрпетровске, однако ранние годы провел в Москве, у него практически не сохранилось воспоминаний о жизни в Днепрпетровске. Его отец был армянином, происходил из семьи, переехавшей из Карабаха в столицу Грузии Тбилиси. Мать по национальности еврейка. В пятилетнем возрасте Артём месяц прожил в Армении у родственников, за это время выучил национальный язык, который благополучно забыл после возвращения в столицу.

В детстве мальчик постоянно сталкивался с дискриминацией из-за восточной внешности. Ему часто приходилось отстаивать честь с помощью кулаков, однако родители не одобряли такой способ решения проблем.

Мать, журналист, дипломированный психолог, прививала детям любовь к познанию: рано научила читать и писать, водила в музеи и на выставки. Однажды в детстве Артёму попалась книга по химии, мальчику понравились рисунки и фотографии минералов. В четыре года Артём Оганов решил стать ученым.

Школу он окончил с золотой медалью, затем поступил на геологический факультет, учился по специальности «кристаллография и кристаллохимия». Диплом о высшем образовании молодой человек получил в 1997 году. В интервью Оганов рассказывал, как столкнулся с невостребованностью: его сверстники не могли устроиться на работу, уходили в бизнес или уезжали в Европу. В 1998 году Артём Ромаевич уехал работать в Англию.

В 2002 году Оганов защитил кандидатскую диссертацию по кристаллографии в Университетском колледже Лондона. Переехав в Швейцарию, в 2007 году в Цюрихском политехническом институте он получил степень доктора наук (Habilitation), которая в 2016 году была приравнена к российской степени доктора физико-математических наук.

Шестнадцать лет жизни за границей повлияли на мировоззрение Оганова. Если в молодости он называл себя западным человеком, отрицал саму возможность заниматься наукой в России, то с возрастом решил вернуться на родину. Сейчас Артём Ромаевич называет себя патриотом.

С 2005 года Оганов был приглашённым профессором в университетах и институтах Италии (Милан), Франции (Париж, Лилль и Пуатье), Китая (Гуйлинь, Пекин, Гонконг).

В настоящее время Артём Ромаевич является профессором Сколковского института науки и технологий. В 2013 году, получив мегагрант правительства Российской Федерации, Оганов создал и возглавил лабораторию компьютерного дизайна материалов в Московском физико-техническом институте.

Большинство работ ученого связано с разработкой методов предсказания структуры и свойств веществ. Разработанный Огановым эффективный эволюционный метод предсказания кристаллических структур был положен им в основу программы USPEX, которую используют исследователи по всему миру. Оганов внес вклад в изучение борфена, аллотропа углерода, структуры бора. На основе полученных данных ученый выдвинул собственную гипотезу о происхождении воды. Артём Ромаевич и его коллеги предсказали и изучили (теоретически и экспериментально) ряд новых сверхпроводников, одних из самых высокотемпературных среди известных сегодня: ThH₁₀, ThH₉, YH₆, (La,Y)H₆ и (La,Y)H₁₀. Разработанные Огановым теоретические методы позволяют предсказывать и получать материалы с заданными свойствами.

Деятельность Оганова получила признание в средствах массовой информации. Про него сняты фильмы «Цвет кристалла» (2012, режиссер Владимир Герчиков), *Made by Russians* (2015, режиссер Леонид Парфёнов), «Артём Оганов» (2018, для телеканала «Культура», режиссер Наталья Попова), «Возвращение профессора» (2018, для телеканала НТВ, режиссер Татьяна Миткова). В 2019 году к 150-летию таблицы Менделеева вышел фильм «Новый элемент русской таблицы» (для канала Россия-1, режиссер Элла Тухарели), в котором Артём Ромаевич был одним из главных действующих лиц.

Среди престижных наград Артема Оганова — университетская премия Лациса Швейцарской высшей технической школы Цюриха (2006), мегагрант РФ (2013), премия Георгия Гамова (2017), премия «Согласие» (2017), премия Дружбы правительства КНР (высшая награда Китая для иностранных экспертов) (2019).

Оганов входит в число самых цитируемых ученых с российским паспортом, его труды печатали научные издания. Журнал «Форбс» внес его в список «50 россиян, завоевавших мир».

*Информацию собрала ответственный редактор
Екатерина Осянина*

СОДЕРЖАНИЕ

Абдрасилова А. М. Ертегі терапиясы ерекше балаларға арналған түзету әдісі ретінде	1	Мусаева Г. М. Зияты зақымдалған балаларды оқыту технологиялары	14
Аймашова Г. Д. Ақыл-ой бұзылысының жеңіл дәрежесі бар бастауыш сынып оқушыларындағы дислексияны тзетудегі логопед пен ата-ананың бірлескен жұмысы	2	Мұхитова Г. Б. Логопедиялық түзету сабақтарының өзіндік жұмыстары	15
Әлайдарова А. Р. Жоғары оқу орынында студенттердің кәсіби құзыреттілігін қалыптастыру мәселелері	3	Нұритжан А. Н. Ұжымдағы қарым-қатынас арқылы мінездің қалыптасу ерекшеліктері.....	16
Ахметова Р. М. Зияты зақымдалған балаларды денсаулығын жақсартуға педагогикалық ынталандыру	5	Седырова И. М. Бірінші курс студенттерінің ЖОО-на бейімделуі	18
Демекбаева Б. А. Психикалық дамуы тежелген оқушыларды кәсіби бағытын анықтада ата-аналардың рөлі	6	Сейтжанова К. М. Жасөспірімдердегі депрессияның жас ерекшеліктері.....	19
Досмағанбетұлы Б. Жеткіншектердің танымдық қабілеттерінің даму ерекшеліктері.....	7	Серікбай Б. Е. Зияты зақымданған бастауыш сынып оқушыларының оқу үдерісінде өзін-өзі бақылауды қалыптастыру	20
Қадырова Б. А. Түзеу жұмысы процесіндегі педагог-логопедтің ата-аналармен өзара қызметінің ерекшеліктері .	9	Суйесинова С. С. Логопедиялық массаждың физиологиялық әсері	21
Қалтаева Ә. Т. Жеткіншектердегі девианттық мінез–құлық ерекшеліктері.....	10	Тасымова Д. Ә. Зияты зақымдалған балаларды оқытуда ойын технологиясын қолдану.....	23
Қуандықова Д. Қ. Ұсақ моториканы дамыту арқылы дыбыстарды қою	11	Тілеубай Т. Ж. Зияты зақымдалған мектеп оқушыларының ерік-жігер сферасының ерекшеліктері	24
Құрманәлиева Ұ. Д. Дизартриясы бар мектеп жасына дейінгі балаларда етістік лексикасын кеңейту негізінде белсенді сөздікті қалыптастыру	13	Төребай Ж. Ө. ЖСТД бастауыш мектеп оқушыларының сөйлеуінің лексикалық құрылымының дамыту..	25
		Өмірғали Н. Н. Сөйлеу қабілеті бұзылған мектеп жасына дейінгі балалардың фонематикалық есту қабілетін қалыптастыру	27

Кафедра туралы мәлімет

Қызылорда «Болашақ» университеті, «Арнайы педагогика және психология» кафедрасы бакалавр дәрежесі бойынша 6В01101 — «Педагогика және психология», 6В01901 — «Дефектология», 6В01902 — «Логопедия» білім беру бағдарламалары және 7М01101 — «Педагогика және психология» білім беру бағдарламасының магистрлерін дайындайды.

Кафедраның профессор-оқытушылар құрамы педагогикалық қызметпен қатар, ғылыми-зерттеу жұмыстарымен айналысады. «Арнайы педагогика және психология» кафедрасының ғылыми-зерттеу жұмысы жыл сайынғы ғылыми-зерттеу жұмыс жоспары негізінде жүзеге асырылады және кафедраның ғылыми-әдістемелік базасын дамытуға бағытталған ғылыми жұмыстардың келесі түрлерін қамтиды: монографияларды, ғылыми мақалаларды жазу және басып шығаруға дайындау, студенттік топтарда ғылыми жұмысты ұйымдастыру, олимпиадаларға қатысу, ғылыми конференциялар өткізу. Оқу жылы бойы кафедраның әрбір профессор-оқытушысы студенттердің ғылыми зерттеу жұмыстарға қатысу тиімділігін арттыру бойынша іс-шаралар ұйымдастыруда. Нәтижесінде соңғы 5 жылда студенттердің республикалық және халықаралық ғылыми-практикалық конференцияларға, республикалық және халықаралық журналдарға ғылыми жұмыстар бойынша 100 жуық мақала жарық көрді.

2019–2020 оқу жылынан бері студенттердің теориялық білімін тәжірибемен ұштастыру, жас ұрпақтың білікті маман болып қалыптасуына жол ашу мақсатында «Қызылорда облысы білім басқармасының № 1 «Облыстық балалар оңалту орталығы» коммуналдық мемлекеттік мекемесінде Қызылорда «Болашақ» университеті, «Арнайы педагогика және психология» кафедрасының филиалы ашылып жұмыс жасауда. Студенттер кафедра филиалында оқу үдерісінің практикалық бағытын жетілдіріп, бірлескен ғылыми-зерттеу жүргізіп, олардың нәтижелерін өндіріске енгізеді. Сонымен қатар, дуалды оқыту жүйесі бойынша да бірқатар мекемелермен келісім-шарт негізінде студенттер теориялық білімдерін тәжірибемен ұштастыра отырып білім алуда.

«Арнайы педагогика және психология» кафедрасының профессор-оқытушылары «Болашақ» Ғылыми-зерттеу институты жанындағы «Әлеуметтік мәселелерді психологиялық және дефектологиялық зерттеу» орталығында жұмыс жасайды. Орталық 2020 жылдан бастап жұмыс жасап келеді. Атқарылып іс-шаралар Қызылорда облыстық «Сыр бойы», Қызылорда облыстық «Ақмешіт жастары» басылымдарына және Halyqline.kz сайтына жариялануда.

2020 жылдан бастап қазіргі күнге дейін «Әлеуметтік мәселелерді психологиялық және дефектологиялық зерттеу» орталығына қарасты 2 жоба бар: «Мүмкіндігі шектеулі балалармен жүргізілетін түзету жұмыстары» және «ЖОО-дағы білім беру және тәрбие жұмыстарының психологиялық мәселелері».

2022 жылы «ЖОО-дағы білім беру және тәрбие жұмыстарының психологиялық мәселелері» жобасы Ұлттық мемлекеттік ғылыми-техникалық сараптама орталығына тіркелді. Жоба мүшелері жоспарға сай кездесулер, дөңгелек үстелдер мен конференциялар ұйымдастыруына ат салысады. Жоба аясында бірнеше мақалалар жарық көрді.

2023 жылы «Мүмкіндігі шектеулі балалармен жүргізілетін түзету жұмыстары» жобасын қорытындылау мақсатында «Ерекше білім беру қажеттілігі бар балаларды бейімдеу процесіндегі мектеп пен отбасының ынтымақтастығы: инклюзивті білім беру мысалында» атты монографиясы жарық көрді. Жоба өз жұмысын аяқтай отыра, 2024 жылы «Зияты зақымдалған балаларға білім беру және сөйлеу тілін түзету жолдары» атты жобасы құрылып, Ұлттық мемлекеттік ғылыми-техникалық сараптама орталығына тіркелді.

Маржан Дүйсенбековна Касымбекова,
Қызылорда «Болашақ» университеті, «Арнайы педагогика және психология» кафедрасының меңгерушісі

Ертегі терапиясы ерекше балаларға арналған түзету әдісі ретінде

Абдрасилова Асель Мусилимовна, студент

Ғылыми жетекші: Балмаханова Сандуғаш Зиядинқызы, педагогика ғылымдарының магистрі, аға оқытушы
Қызылорда «Болашақ» университеті (Қазақстан)

*Мақалада білім беру процесінде ерекше балаларға ертегі терапиясының түзетушілік әсері туралы айтылған.
Кілтті сөздер: ерекше балалар, ертегі терапиясы, түзету әдісі.*

Сказкотерапия как метод коррекции для особых детей

Абдрасилова Асель Мусилимовна, студент

Научный руководитель: Балмаханова Сандуғаш Зиядиновна, старший преподаватель
Кызылординский университет «Болашақ» (Казахстан)

*В статье анализируется коррекционное влияние сказкотерапии на особых детей в образовательном процессе.
Ключевые слова: особые дети, сказкотерапия, метод коррекции.*

Мектепке дейінгі жас баланың физикалық және психикалық денсаулығының негізін құрудағы шешуші кезең болып табылады. Ерекше балалармен дамытушылық жұмыстың сапасына қойылатын жаңа талаптар инклюзия идеологиясына толық сәйкес келеді. Әлеуметтік белсенді тұлғаны дамытуға басымдық беріледі, сонымен бірге білім беру процесін дараландыруды және оның әлеуметтік бағытын болжайды. Ерекше баланың қалыптасуын тиімді басқару үшін, заманауи білім беру технологияларын қолдану қажет. Осындай технологиялардың бірі деп ертегі терапиясын айтсақ болады.

Ертегі — тәрбие мен білім берудің ең көне әдісі. Біздің ата-бабаларымыз да бала тәрбиесімен айналысып, оған іс-әрекеттің мәні айқын болған ертегілерді айтып келген. Ертегілер балалардың қиялын дамытып, ата-бабалар мәдениеті мен алдыңғы ұрпақтардың тәжірибесімен таныстырды, мінез-құлық ережелері туралы біліммен байытты [1].

Ертегі терапиясы — бұл баланың психологиясына жақсы бейімделген әдіс. Ертегі — бұл кішкентай адамның ішкі әлемімен жұмыс істеудің, яғни психологиялық әсер етудің таңғажайып құралы және дамудың қуатты құралы екені белгілі. Ертегілер арқылы бала кедергілерді жеңуді, қиын жағдайлардан шығудың жолын табуды, жақсылықтың, махаббат пен әділеттіліктің күшіне сенуді үйренеді. Ертегі терапиясының негізгі мақсаты:

- эмоционалды шиеленісті жеңілдету;
- топта ойынға сенімділік атмосферасын құру;
- балалар арасындағы тұлғааралық байланыстарды орнату;
- балаларда адекватты өзін-өзі бағалауды, олардың жағымсыз жақтарын қабылдауын, өзіне және басқа адамдарға ұнауға деген ұмтылысты қалыптастыру;
- ертегілерді құрастыру процесінде ойлау мен қиялды дамыту;

— баланың өзіне, өз күшіне деген сенімділік сезімін дамыту;

— құрдастарымен және ересектермен қарым-қатынас жасау дағдыларын дамыту [2].

Ертегі баланың өзін-өзі жетілдіруіне, ойлау процестерін белсендіруге көмектеседі. Балаларда ертегіні тану және көрініс қоюда, кейіпкерлерінің арасындағы қарым-қатынасты анықтауда сөйлеу белсенділігі артады. Балаларда ертегі қойылымдарын ойнауда сөйлеудің экспрессивтілігі жақсарады, сөздік қоры кеңейеді.

Ертегі терапиясы — бұл сөйлеу бұзылыстарын түзетуге, баланың жеке дамуына және оның денсаулығын сақтауға бағытталған кешенді жүйе және ертегі аясында оқу, түзету, тәрбиелік міндеттерді шешуге мүмкіндік береді. Ертегілер келесідей түрлерге жіктеледі:

1. Көркем ертегілерге халықтың ғасырлар бойғы даналығымен жасалған ертегілер мен авторлық әңгімелер жатады.

2. Дидактикалық ертегілер мектеп оқушыларына арналып жасалады. Мұғалімдер оқушыларға белгілі бір тақырыпқа байланысты материал береді. Оқушылар абстрактілі бейнелерді анимациялайды, балалар білімнің маңыздылығын көмек арқылы оқу материалын тез және оңай игере алады.

3. Психокоррекциялық ертегілер баланың мінез-құлқына оң әсер ету үшін жасалады. Психокоррекциялық ертегілерді қолдану жасына (11–13 жас аралығында қолданылады) және жағдаятқа байланысты. Психокоррекциялық ертегіні балаға оқытып, ертегідегі образға енуге мүмкіндік береді.

4. Психотерапиялық ертегілер — болып жатқан оқиғалардың терең мағынасын ашатын ертегілер. Психотерапиялық ертегілерде оқушыға жиі сұрақ қойылады. Оқушының жеке өсу процесін ынталандырады [3].

5. Медитациялық ертегілер — психоэмоционалды шиеленісті жеңілдету, баланың жан дүниесінде қарым-қатынастың ең жақсы модельдерін құру, жеке ресурсты дамыту үшін жасалады.

Әдебиет:

1. Васькова О. В., Полтыкина А. А. Сказкотерапия как средство развития речи детей дошкольного возраста. — СПб.: Детство-пресс, 2012.
2. Зинкевич-Евстигнеева Т. Д. Путь к волшебству. Теория и практика сказкотерапии. — СПб., 1998.
3. Зинкевич-Евстигнеева Т. Д. Практикум по сказкотерапии. — СПб., 2000.

Ертегі терапиясының негізгі көрсеткіші — ерекше балалардың топпен қарым-қатынас құру және өзара әрекеттесуінен көрінеді.

Ақыл-ой бұзылысының жеңіл дәрежесі бар бастауыш сынып оқушыларындағы дислексияны түзудегі логопед пен ата-ананың бірлескен жұмысы

Аймашова Гульдана Дуйсенбаевна, студент

Ғылыми жетекші: Рысқұлова Айгерім Әскербекқызы, әлеуметтік ғылымдар магистрі, аға оқытушы
Қызылорда «Болашақ» университеті (Қазақстан)

Мақалада ақыл-ой бұзылысының жеңіл дәрежесі бар бастауыш сынып оқушыларының педагогтары мен ата-аналарының дислексияны түзету бойынша бірлескен жұмысы туралы айтылады.

Кілтті сөздер: тренинг, түзету, логопед, отбасы, ақыл-ой бұзылысының жеңіл дәрежесі, фонетика, дислексия.

Совместная работа логопеда и родителей по коррекции дислексии у учащихся младших классов с легкой степенью умственной отсталости

Аймашова Гульдана Дуйсенбаевна, студент

Научный руководитель: Рыскулова Айгерим Аскербековна, старший преподаватель
Кызылординский университет «Болашақ» (Казахстан)

В статье говорится о совместной работе учителей и родителей учащихся младших классов с легкой степенью психического расстройства по коррекции дислексии.

Ключевые слова: обучение, коррекция, логопед, семья, легкая степень психического расстройства, фонетика, дислексия.

Ақыл-ой бұзылысының жеңіл дәрежесі бар бастауыш сынып оқушыларында әдетте жазу және оқу бұзылыстары бар. Дислексия әсіресе психикалық дамуы тежелген балаларда жиі кездеседі [1]. Дислексия — оқудың ерекше бұзылуы. Жеңіл психикалық дамуы тежелген балаларда дислексия әртүрлі факторларға байланысты болуы мүмкін. Дислексия да, ақыл-ой бұзылысының жеңіл дәрежесіде тілді өңдеу проблемаларын тудыруы мүмкін. Ақыл-ой бұзылысының жеңіл дәрежесі бар балалар тілді түсіну және қолдануда қиындықтарға тап болуы мүмкін, бұл олардың оқу мен жазуды үйренудегі қиындықтарына ықпал етуі мүмкін [2].

Дислексияның ең көп таралған түрі — фонематикалық дислексия, бұл адамның сөздерді дәл және еркін оқу қабілетіне әсер ететін оқудың ерекше бұзылуы. Ол әріптерді

сәйкес дыбыстармен немесе фонемалармен байланыстырудың қиындығымен сипатталады. Фонематикалық дислексиямен ауыратын адамдар сөздерді оқығанда фонологиялық хабардарлық, фонематикалық сегментация және дыбыстың араласуы қиын болуы мүмкін [4].

Дислексияны тиімді басқару үшін мұғалімдерді, дефектологтарды, логопедтерді және ата-аналарды қамтитын бірлескен тәсіл өте маңызды. Тұрақты қарым-қатынас, үлгерім туралы ақпаратпен бөлісу және әртүрлі стратегияларды үйлестіру жеңіл интеллектуалды бұзылысы бар жас студентке әртүрлі орталарда тұрақты қолдау көрсетеді, оның оқу нәтижелерін жақсартады [3].

Логопед балалардағы сөйлеу ауытқуларын бағалау және түзетуде маңызды рөл атқарады. Олар әр баланың ерекше қажеттіліктеріне бейімделген жеке араласу

жоспарларын әзірлеу үшін бастауыш сынып мұғалімдерімен тығыз жұмыс істейді. Логопедолог мұғалімдерге баланың тілін дамытуға және оқу үлгеріміне ықпал ететін стратегияларды жүзеге асыруға көмектесу үшін нұсқаулар мен қолдау көрсетеді. Сөйлеу қабілеті бұзылған балалардың ата-аналары да түзету процесінің белсенді қатысушылары болып табылады. Олар үйде және мектепте үздіксіз қолдау көрсету және араласуды қамтамасыз ету үшін логопедпен де, бастауыш мектеп мұғалімдерімен де ынтымақтасады. Ата-аналарға бақылаулармен бөлісу және кері байланыс жасау үшін қатысушы мамандармен үнемі байланыста болу ұсынылады. Олар сонымен қатар логопед ұсынған тілдік әрекеттер

мен стратегияларды күшейтуде маңызды рөл атқарады [5].

Ақыл-ой бұзылысының жеңіл дәрежесі бар бастауыш мектеп оқушыларының фонематикалық дислексиясын түзетуде жалпы отбасы шешуші рөл атқарады. Ол эмоционалды қолдау көрсете алады, сәйкес білім беру іс-шараларын қорғай алады және үйде жағымды оқу ортасын жасай алады. Ортақ оқу, фонематикалық хабардарлықты ынталандыру және үйренген дағдыларды үнемі күшейту сияқты әрекеттерге қатысу оқу қабілетін жақсартуға көмектеседі. Сонымен қатар, отбасының оқуға және білім беруге қатысуы ата-аналардың түсінігін жақсартып, олардың баласының оқуын тиімді қолдауға мүмкіндік береді.

Әдебиет:

1. Бурина Е. Д. Преодоление нарушений письма у школьников (1–5 классы). Традиционные подходы и нестандартные приемы. — СПб.: Каро, 2016.
2. Гомзак О. С. Я буду писать правильно. Альбом упражнений по предупреждению нарушений письма у детей подготовительной группы. — М.: Гном, 2017.
3. Коноваленко С. В. Психологическая профилактика и коррекция нарушений чтения, письма, счета. — М.: Книголюб, 2007.
4. Лохов М. И., Фесенко Ю. А., Рубин М. Ю. Плохой хороший ребенок. Проблемы развития, нарушения поведения, внимания, письма и речи. — СПб.: ЭЛБИ-СПб, 2008.
5. Садовникова И. Н. Дисграфия, дислексия. Технология преодоления. — М.: Парадигма, 2012.

Жоғары оқу орынында студенттердің кәсіби құзыреттілігін қалыптастыру мәселелері

Әлайдарова Айдана Рахатқызы, студент

Ғылыми жетекшісі: Оразова Сұлушаш Алтынбекқызы, педагогика ғылымдарының магистрі, оқытушы
Қызылорда «Болашақ» университеті (Қазақстан)

Мақалада жоғары оқу орынындағы студенттердің кәсіби құзыреттілігін қалыптастыру мәселелері талданады. Кілтті сөздер: құзыреттілік, парадигма, кәсібилік.

Проблемы формирования профессиональной компетентности студентов вуза

Алайдарова Айдана Рахатовна, студент

Научный руководитель: Оразова Сулушаш Алтынбековна, преподаватель
Кызылординский университет «Болашақ» (Казахстан)

В статье анализируются вопросы формирования профессиональной компетентности студентов высших учебных заведений.

Ключевые слова: компетентность, парадигма, профессионализм.

Білім беру жүйесінің жаңа ақпараттық үлгісі білім, білік жиынтығын толық меңгерген, қоғам өміріне белсене араласатын, шығармашылықпен ойлайтын, өз ойын еркін жеткізе алатын, ізденіс, талдау және дамыта алатын кәсіби білікті тұлғаны қалыптастыруға бағытталған. да-

мыту. «Құзыреттілік» студенттердің алған білімдерін, дағдыларын, танымдық және практикалық дағдыларын адамның өміріндегі психологиялық ерекшеліктеріне қатысты қалай қолданатынын анықтауға мүмкіндік береді [1].

Студенттердің кәсіби біліктілігі туралы пікірлерді кәсіби қызметпен айналысатын ішкі және сыртқы ғалымдардың, оқытушылардың, психологтардың жұмыстарынан табуға болады. Бүгінгі таңда шетелдік ғалымдардың еңбектеріндегі кәсіби құзіреттіліктің анықтамалары жоғары білім, жұмыспен қамтуды шешудегі мемлекеттік Теңдік, қызметті жүзеге асыру қабілеті ұғымдарына ұқсас.

«Кәсіби құзіреттілік» ұғымы бойынша консенсус жоқ екендігі анықталды. Тұжырымдама көбінесе кәсіпқойлықтың жоғары деңгейіне сілтеме жасау үшін қолданылады. Кейбір авторлардың еңбектерінде кәсіби құзіреттілік ұғымы кәсіби қызметке дайындық және тәрбиелік кәсібилік ұғымдарымен сәйкестендірілген [2, 3].

Кәсіби құзіреттілік ең алдымен студенттің ақпаратты сауаттылығы мен кез-келген мәселені дұрыс шеше білу қасиетінен көрініс табады. Студент қоғам талабына сай өзін-өзі үздіксіз жетілдіріп отыратын, кәсіби білімді, жаңа технологияларды меңгерген, ортамен қарым-қатынасқа тез бейімделе алатын, ұйымдастырушылық қабілеті жоғары, тәжірибесі мол, т.б. қасиеттерді жинақтағанда ғана кәсіби құзіретті маман бола алады.

Болашақтың кәсіби құзіреттіліктік мүмкіндіктерін қалыптастыру мәселесі ғалымдар арасында қайшылықтар мен жаңа талаптарды тудырады. Адамның еңбек бағдар-

ламасы оның жұмыс орны мен жеке қасиеттеріне байланысты жоғары бағаланады:

Студенттің құзіреттіліктік қабілеттеріне кәсіби қызмет те, ассоциация міндеттері де кіреді. өзінің академиялық міндеттерін жоғары деңгейде орындай алатын, әрқашан қарым-қатынас жасауға дайын және оқу процесінде әрқашан жақсы нәтижелерге қол жеткізетін кәсіби маман деп атауға болады. Қазіргі білім беру жүйесіндегі өзгерістер студенттерден технологиялық мүмкіндіктерін кеңейтуді, атап айтқанда техникалық және әдістемелік қабілеттерін арттыруды талап етеді [4].

Болашақ маман тұлғасының қалыптасуы оның кәсіби іс-әрекетіне байланысты екенін ескерсек, педагогикалық практиканың оған қалай әсер ететінін түсіну қиын емес. Педагогикалық практиканың болашақ маман тұлғасын қалыптастырудағы орны оның сол іс-әрекетке қызығушылығымен байланысты. Болашақ маманның педагогикалық еңбекке қызығушылығы — күрделі психологиялық процесс. Бұл студенттің педагогикалық еңбекке саналы қажеттілігінің дамуын қажет етеді. Педагогикалық практика кезінде болашақ мамандардың кәсіби қалыптасу және өзін-өзі айқындау процесі белсенді жүзеге асып, кәсіби білімдер мен біліктерге деген қажеттіліктер, оларды қалыптастыру үдерісі байқалады.

Әдебиет:

1. Кенжебеков Б. Т. Университет студенттерінің кәсіби құзіреттілігін қалыптастырудың теориясы мен практикасы. — Астана, 2001. — 275 б.
2. Омарова Л. Т. Өзіндік жұмыстар арқылы студенттердің танымдық құзіреттілігін қалыптастыру // «Жоғары кәсіптік білім берудің инновациялық дамуы: тәжірибесі, мәселелері және келешегі» халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференцияның материалдар жинағы. — Қызылорда: Қорқыт Ата атындағы Қызылорда мемлекеттік университеті.
3. Омарова Л. Т. Студенттердің кәсіби құзіреттілігі мен педагогикалық шеберлігін қалыптастыру // «Аспирант. Докторант. Гуманитарлы-әлеуметтік зерттеулер» атты ғылыми-теориялық және қолданбалы кең профильді журнал. — Түркестан-Москва, 2013.
4. Әтежанова Г. Психологиялық-педагогикалық құзырлықты қалыптастырудағы жаңа формация мұғалімінің ролі // Қазақ тілі. — 2008. — № 4. — 6 б.

Зияты зақымдалған балаларды денсаулығын жақсартуға педагогикалық ынталандыру

Ахметова Рита Мантаевна, студент
Ғылыми жетекші: Шаймбетов Жангельды Мырзагельдиевич, PhD, аға оқытушы
Қызылорда «Болашақ» университеті (Қазақстан)

Мақалада зияты зақымдалған балалардың денсаулығын жақсартуға арналған жұмыстады арнайы (түзету) мектеп-интернаттың пәндеріне енгізу жайында айтылған.

Кілтті сөздер: зияты зақымдалған балалар, денсаулық, педагогикалық ынталандыру.

Физиологические эффекты логопедического массажа

Ахметова Рита Мантаевна, студент
Научный руководитель: Шаймбетов Жангельды Мырзагельдиевич, доктор PhD, старший преподаватель
Кызылординский университет «Болашақ» (Казахстан)

В статье речь идет о включении в предметы специальной (коррекционной) школы-интерната работы по улучшению здоровья детей с повреждениями интеллекта.

Ключевые слова: умственно отсталые дети, здоровье, педагогическая стимуляция.

Салауатты өмір салтын қалыптастыру, қазіргі таңда Қазақстандағы білім беру және әлеуметтік саясаттың алдыңғы қатарлы бағыттарының бірі болып отыр. Өйткені тұрғылықты халық арасында зиянды әдеттер күннен күнге кең таралып, ал аурулардың саны артып келеді. Денсаулық жағдайына жағымсыз экология, адамдардың өзінің және айналасындағы адамдардың саулығына деген көзқарасының өзгеруіне, дұрыс тамақтанбауға, денсаулықты күту саласындағы білім деңгейінің төмендігіне байланысты [1]. Әсіресе балалар мен жас жеткіншектердің өз денсаулығына күтім жасай білуінің маңызы өте зор. Қазақстан Республикасының елбасы Н. Ә. Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауында мүмкіндігі шектеулі адамдардың толыққанды өмірге араласуына барынша жағдай жасаудың маңыздылығына баса назар аударды [2].

Жалпы білім беру мекемелерінде оқушыларды өз денсаулығын, жеке бас тазалығын сақтауға үйрету мәселесін өз еңбектерінде көтеріп жүрген көптеген авторлар бар, сондай-ақ мектепке дейінгі жастағы дамуында аутқуы бар балаларға қатысты осы мәселеге арналған біраз еңбектер бар, ал арнайы білім беру мекемелерінде осы тараптағы еңбектердің аздығы көңіл аудартады [3].

Оқушылардың денсаулықты күту жайлы білімін, дағдылары мен қабілеттерін қалыптастыру, дамыту үрдісін зерттеу осы тараптағы негізгі түсініктер мен ұғымдарға, сондай-ақ қазіргі кезде педагогика жүйесінде бұл мәселені шешуге деген көзқарастарға талдау жасамай жүргізу мүмкін емес. Тәжірибелі зерттеулерден көргеніміз: зият жетіспеушілігі бар көптеген оқушылардың дене саулығының жағдайы олардың психикасы сау құрбыларымен салыстырғанда әлде қайда нашарлау.

Зият кемістігі бар балаларға арналған арнайы білім беру мекемесінің 5–9 сыныптарында да денсаулық мәсе-

лесіне арналған жеке пән болмағанымен, «Адам және қоғам», «Әлеуметтік-тұрмыстық бағдарлау» пәндерінің құрамында осы тақырыптар қамтылған. «Адам және қоғам» пәнінің типтік бағдарламасына талдау жасау барысында ол 6–10 сыныптарда өткенін байқаймыз. Әр сыныпта біздің зерттеуімізге сәйкес тақырыптар 3 бөлімге топтастырылған: 1) Адам және оның денсаулығы; 2) Адам және оның өмірі; 3) Организмнің жүйелері мен мүшелері.

Келесі қарастырғанымыз «Әлеуметтік-тұрмыстық бағдарлау» пәні, бұл 1–9 сыныптарда өтетін, жан-жақты мәселелерді қамтитын пән. Оның құрамында «Денсаулық және қоршаған орта» тақырыбының бар екені көрінеді, оған әр сыныпта 10 сағаттан бөлінген. Сонымен қатар «Киім» (10 сағат), «Тамақтану» (12 сағат), «Тұрғын үй» (10 сағат), «Көлік» (8 сағат), «Демалыс және әуестенушілік» (2 сағат) тақырыптары әр сыныпта салауатты өмір салтын қалыптастыру мәселесіне қатысы бар болғандықтан, осы салада маңызы зор дейміз.

Оқушыларды денсаулықты күту дағдыларына үйрету мәселесін арнайы білім беру мекемелерінің негізгі бағдарламаларында осы сұрақтардың қамтылғаны анықталды, бірақ олардың мазмұнын толықтыратын қосымша сабақтан тыс шаралар ұйымдастыру мүмкіндігін пайдалануға болады.

Арнайы білім беру мекемесі оқушыларының салауатты өмір салты Арнайы білім беру мекемесінің оқу бағдарламасының мазмұнын толықтыратын жеке бас тазалығын сақтауға бағытталған педагогтың тәрбиешілермен және мектеп дәрігерімен бірлесіп отырып жүргізетін факультативті сабақтарының тиімділігі оқытушы экспериментке дейін және одан кейін жүргізілген салыстырмалы талдау нәтижелері арқылы көрсетілді.

Әдебиет:

1. Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымының ресми сайты: www.who.int/
2. Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы. Астана, 2014 жылғы 17 қаңтар. — <http://www.akorda.kz/>
3. Гомзякова Н. Ю. Педагогические условия повышения эффективности обучения основам здорового образа жизни учащихся старших классов специальных (коррекционных) школ VIII вида: Дисс... к.п.н. — М., 2009. — 266 с.

Психикалық дамуы тежелген оқушыларды кәсіби бағытын анықтауда ата-аналардың рөлі

Демекбаева Башагүл Амандықызы, студент

Ғылыми жетекші: Қирабаева Шолпан Ақашқызы, педагогика ғылымдарының кандидаты, аға оқытушы
Қызылорда «Болашақ» университеті (Қазақстан)

Мақалада психикалық дамуы тежелген оқушылардың кәсіби өзін-өзі анықтауындағы ата-аналардың рөлі сипатталған.

Кілтті сөздер: кәсіби өзін-өзі анықтау, ақыл-ой кемістігі, бейімделген негізгі жалпы білім беру бағдарламалары.

Роль родителей в определении профессиональной направленности учащихся с задержкой психического развития

Демекбаева Башагул Амандыковна, студент

Научный руководитель: Кирабаева Шолпан Акашовна, кандидат педагогических наук, старший преподаватель
Кызылординский университет «Болашақ» (Казахстан)

В статье описывается роль родителей в профессиональном самоопределении умственно отсталых студентов.

Ключевые слова: профессиональное самоопределение, умственная отсталость, адаптированные основные общеобразовательные программы.

Мамандық таңдау — әр адам мектеп кезінде кездесетін жауапты шешім. Орта мектепте кәсіптік бағдар беруге бағытталған сабақтар мен сыныптан тыс іс-шаралар кезінде жасөспірімдер бар мамандықтармен танысып, өздеріне ұнайтынын таңдайды. Психикалық дамуы тежелген студенттер де ерекшелік емес. Дегенмен, мұндай балалардың кәсіби өзін-өзі анықтауы, оның астында Н. С. Пряжников «Таңдалған, игерілген және орындалған еңбек әрекетіндегі тұлғалық мағынаны іздеу және табу» [6] — біздің қоғам мен мемлекет алдында тұрған проблеманы түсінеді. Ақыл-ой кемістігі бар тұлғаларға арналған бүкіл білім беру бағдарламасы еңбекке оқыту мен тәрбиелеу негізінде құрылады және бейімделген негізгі жалпы білім беру бағдарламалары арқылы жүзеге асырылады [5].

Дегенмен, бағдарлама тиімді жүзеге асуы үшін жеке тұлғаның жеке ерекшеліктерін, сонымен қатар кәсіби өзін-өзі анықтаудың даму деңгейін ескеру қажет. Психикалық дамуы тежелген балалардың кәсіби өзін-өзі анықтау мәселелерімен Н. Л. Коломинский [2], Т. А. Мал-

кова [3] айналысты. Психикалық дамуы тежелген адамдардың психикалық дамуы нормадан ерекшеленетіні белгілі. Осылайша, бұл санаттағы кіші мектеп жасындағы ақыл-ой кемістігінің жеңіл түрі бар балалардың білімі 5 жас деңгейінде, ал үлкен мектеп оқушыларының білімі 5–6 сынып деңгейінде болуы мүмкін [4]. Ақыл-ой кемістігінің орташа және ауыр түрлері бар балалардың дамуы мектеп жасына дейінгі біліммен тоқтайды.

Л. Н. Толстойдың пікірінше, бір ғана респондент белгілі бір мамандыққа түсу себебін «достарға, туыстарға, жақын адамдарға деген ұмтылыс» деп анықтады [1]. Алайда, психикалық дамуы тежелген 9-сынып оқушылары арасында бейімделген сауалнамалар мен тестілер негізінде жүргізілген сауалнамада оқушылардың 60 %-дан астамы олардың мамандық таңдауына ата-анасының ықпалы болғанын, ал 90 %-дан астамы ата-анасының өз мамандығына сенімді екенін айтқан. жұмысқа орналасуға көмектесер еді. Сауалнама нәтижелеріне сүйене отырып, ақыл-ойы дамуы тежелген оқушылар үшін ата-аналардың

пікірі маңызды деген қорытынды жасауға болады. Бұл осы санаттағы жасөспірімдердің әлеуметтік шеңбері олардың психикалық даму ерекшеліктеріне байланысты шектелгендігімен түсіндіріледі: сыншылдық деңгейі төмен; олар өздерінің нормативтік құрбыларына қарағанда әлеуметтік байланыстарға әлдеқайда аз мән береді.

Талданған ақпаратпен алынған мәліметтерді қорытындылай келе, ақыл-ойы кем адамдар үшін кәсіптік бағдар беруді ұйымдастыру кезінде олардың зейіні тұрақсыз, мандық таңдау ата-анасы мен жақындарына байланысты екенін естен шығармау керек деген қорытынды жасауға болады.

Әдебиет:

1. Дубровская А. Д. Проблемы профессионального становления студентов-психологов // Проблемы молодёжи глазами студентов: материалы XXVI Международной студенческой научно-практической конференции. — Тула: ТГПУ им. Л. Н. Толстого, 2023. — С. 9–11.
2. Коломинский Н. Л. О формировании самооценки и уровня притязаний у учащихся вспомогательной школы // Дефектология. — 1992. — № 6. — С. 57–62.
3. Малькова Т. А. Особенности профессионального самоопределения старшеклассников с легкой умственной отсталостью // Молодой ученый. — 2022. — № 50 (445). — С. 406–408.
4. Обучение детей с выраженным недоразвитием интеллекта: программно-методические материалы / Под ред. И. М. Бгажноковой. — М.: ВЛАДОС, 2007. — 181 с.
5. Примерная адаптированная основная общеобразовательная программа образования обучающихся с умственной отсталостью (интеллектуальными нарушениями) [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <https://fgosreestr.ru/poop/primernaya-adaptirovannaya-osnovnaya-obshheobrazovatel'naya-programma-nachalnogo-obshhego-obrazovaniya-obuchayushhixsya-s-umstvennoj-otstalostyu> (дата обращения: 14.11.2023).
6. Пряжников Н. С. Профессиональное самоопределение: теория и практика. — М.: Академия, 2007. — 506 с.

Жеткіншектердің танымдық қабілеттерінің даму ерекшеліктері

Досмағанбетұлы Бауыржан, магистрант
Қызылорда «Болашақ» университеті (Қазақстан)

Бұл мақалада жеткіншектік кезеңіндегі танымдық сала, танымдық процестердің сапасын арттыру, жеткіншектің оларды қолдануға саналы көзқарасы қарастырылады. Ғалымдардың, мұғалімдердің жеткіншектердің сипаттамалары мен олардың танымдық саласы туралы әртүрлі көзқарастары ұсынылған.

Кілтті сөздер: жеткіншектік кезең, танымдық сала, танымдық процестердің сапасы.

Особенности развития познавательных способностей подростков

Досмағанбетұлы Бауржан, студент магистратуры
Кызылординский университет «Болашақ» (Казахстан)

В данной статье рассматривается познавательная сфера в подростковом возрасте, повышение качества познавательных процессов, осознанный подход подростка к их использованию. Представлены различные взгляды ученых, педагогов на характеристики подростков и их познавательную сферу.

Ключевые слова: подростковый период, познавательная сфера, качество познавательных процессов.

12 жастан кейінгі танымдық процестер маңызды өзгерістерге ұшырайды, олардың параметрлерінде «Ересек» деңгейге жақындайды. Танымдық процестердің реттелуі, жеткіншектің күрделі оқу-танымдық міндеттерді шешуде оларды қолдануға саналы көзқарасы жетілдірілуде. Жеткіншектің қабылдауы таңдамалы, мақсатты, талдаушы болады. Жеткіншек деректерді түрлендірудің

әртүрлі мүмкін жолдарын елестетіп қана қоймай, сонымен қатар осы сынақтардың нәтижелерін логикалық түрде түсіндіре алады. Жеткіншек кезеңінде «Ілім» ұғымының мазмұны да кеңейеді. Дәл осы жаста өмірлік перспектива мен кәсіби ниеттерді, идеалдар мен өзін-өзі тануды қалыптастыруға байланысты ілімнің жаңа мотивтері пайда болады. Көптеген адамдар үшін ілім жеке мағынаға

ие болады және өзін-өзі тәрбиелей бастайды. Жеткіншек сенімдірек, дәлірек айтылатын ойларға, іс-әрекеттерге ие болады. Артықшылықтардың тізімі мен тәртібі қалыптасады, оқыту нәтижелі болады, сөйлеу дәлірек болады, білім, білік, дағдылар жүктемесі толықтырылады [1].

Танымдық үрдістің дамуы нәтижесінде жеткіншек оқушылардың танымдық белсенділігінің даму деңгейі өте төмен. Осы кезеңдегі балалар көптеген жағынан айтарлықтай ерекшеленеді:

— білім алуға деген көзқарасы (білім алу бірінші орында тұрмайды, жаңа қызығушылықтар, мүмкіндіктер, хобби пайда болады). Оқу енді онша қызықтырмауы мүмкін. Екінші жағынан, жаңа ресурстармен, мүмкіндіктермен оқу нәтижелі, қызықты бола алады, бұл осыған байланысты жауапкершілік пен прогреске сәйкес келуі мүмкін;

— жалпы дамуға қатысты (баланың, мұғалімдердің, ата-аналардың өздері сіңіретін деректердің жақсаруына байланысты гастрономиялық өлшемдерге дейін ұлғаюы мүмкін немесе өте шектеулі көкжиекке дейін, бұл түйықталуға, сөйлеудің бұзылуына әкелуі мүмкін);

— білімді игеру әдісі бойынша жұмыс (мүмкін шашыраңқы, игерілетін материалдың үлкен көлемімен, мұғалімнің дұрыс жұмыс істемеуімен немесе білімнің мүлдем жоқтығымен, мүмкін тәуелсіз зерттеуді, білім алуды, оқу процесіне қызығушылықты дамыту);

— жұмыстағы қиындықтарды жеңе білу (жеткіншек дұрыс мақсаттар, міндеттер қоя алады, уақыт пен мүмкіндіктерді бөле алады, табандылыққа ие болады, келісе білу де соңғы фактор емес, бәлкім, қыңыр, шоғырланбаған, жаттаумен айналысып, білімнің қажет емес фронтын сіңіре алады) [2].

Танымдық процесті және оның ерекшеліктерін сауатты құру үшін осы мақсат үшін бірнеше негізгілерді бөліп көрсету қажет: ерікті және ішкі назар; байқау; теориялық ойлау; ауызша-логикалық есте сақтау; сөйлеу; қиял; қабылдау. Эмпатия қабілетін дамыту және басқа әлеуметтік құнды тәжірибелердің қарқынды өсуі. Сондай-ақ, жеткіншек кезеңінде бала өзін әлеуметтік, физикалық, эмоционалды түрде басқа, жаңа деңгейде диалог, қиындықтарды талдау, шоғырлану, зейін арқылы қорғанды үйренеді [3].

Жеткіншек кезеңінде баланың танымдық саласында үлкен өзгерістер болады. Даму ерекшеліктері когнитивті процестердің нақты адамдық, әлеуметтік анықталған түрлерін сезінеді (ерікті және ішкі назар, байқау, теориялық ойлау, интеллектуалды, ауызша-логикалық есте сақтау, сөйлеу, қиял, эмоциялар). Танымдық процестердің басқарылуы мен реттелуі жетілдірілуде. Мұның бәрі мұғалімнің көмегі мен талапшылдығына, жеткіншектің білімді игерудегі белсенділігіне байланысты [4].

Әдебиет:

1. Салпынова Қ. Танымдық қызығуды дамыту // Қазақстан мектебі. -2007. — № 4. — 42–43 бб.
2. Рослякова С. В. Развитие познавательной активности учащихся подросткового возраста в учебном процессе. — 2010. — С. 42.
3. Ясюкова Л. А., Белавина О. В. Роль интеллектуальных способностей в становлении личности подростка // Вестник Российского гуманитарного научного фонда. — 2010. — № 3(60). — С. 150–164.
4. Шаповаленко И. В. Психология развития и возрастная психология. — М.: Юрайт, 2013. — 567 с.

Түзету жұмысы процесіндегі педагог-логопедтің ата-аналармен өзара қызметінің ерекшеліктері

Қадырова Бақшагүл Амандыққызы, студент
Ғылыми жетекші: Қирабаева Шолпан Ақашқызы, педагогика ғылымдарының кандидаты, аға оқытушы
Қызылорда «Болашақ» университеті (Қазақстан)

Мақалада түзету жұмыстарының тиімді жүргізілуі үшін педагог-логопед пен ата-анасының бірлесе жұмыс жасайтынын тиімділігі айтылған.

Кілтті сөздер: педагог-логопед, ата-ана, түзету жұмыстары.

Особенности взаимодействия педагога-логопеда с родителями в процессе коррекционной работы

Қадырова Бақшагүл Амандыққызы, студент
Научный руководитель: Қирабаева Шолпан Ақашқызы, кандидат педагогических наук, старший преподаватель
Кызылординский университет «Болашақ» (Қазақстан)

В статье говорится о совместной работе логопедов и родителей по эффективному осуществлению коррекционной работы.

Ключевые слова: педагог-логопед, родители, коррекционная работа.

Қазіргі әлемде сөйлеу қабілеті бұзылған балалардың саны жыл сайын артып келеді, сондықтан логопедтің рөлі айтарлықтай артады. Сөйлеу бұзылысы тек сөйлеудің дамуына ғана емес, сонымен қатар баланың негізгі жоғары психикалық функцияларының дамуына теріс әсер етеді.

Кез келген жеке түзету жұмыстарының жоспары балаларды диагностикалау немесе тексеру нәтижелері бойынша жасалады. Әрбір дәрігер немесе мұғалім басқа мамандармен тығыз қарым-қатынаста бола отырып, өз жұмысында өзіндік әдіс-тәсілдерді пайдаланады. Бұл жеке көзқарасты қажет ететін түзету жұмыстарының нақты және тиімді жоспарын құруға мүмкіндік береді. Бірақ көптеген жоғары білікті мамандардың бірлескен жұмысы баланың тәрбиесіне ата-анасының тікелей қатысуынсыз жеткіліксіз болады.

Р. Е. Левинаның пікірінше, отбасы — бала дүниеге келген сәттен бастап оның ішінде болатын негізгі табиғи кеңістік (сөйлеу, тәрбиелік, дамытушылық). Ол нәрестенің жақсы дамуы мен тәрбиесіне басымдық береді, өйткені ата-аналар өз баласының ерекшеліктері мен қалауын бәрінен бұрын біледі. Оның оқуына әсер ету процесінде туыстарының негізгі рөліне байланысты логопед пен тәрбиешілер ата-аналарды сөйлеу бұзылыстарын жеңудің жалпы және маңызды міндетіне «одақтас» ретінде барынша тартуға тырысады. Баламен жұмыс нәтижелі болуы үшін логопед өзіне критерийлер жүйесін құруы қажет [3].

1. Ата-аналармен кездесу. Баламен жеке жұмыс жасағанда логопед оның ата-анасына ерекше көңіл бөлуі

керек. Өйткені баланың дамуына белсенді қатысатын әрбір ана үшін бұзылыстың күрделілік дәрежесін, мәселені шешу әдістері мен уақытын білу маңызды. Н. Л. Карпованың еңбектерінде диагностикалық кезеңде логопед ата-аналарды нақты не мазалайтынын анықтап, сенімге ие болып, болашақта олармен қарым-қатынас жасау мен жұмыс істеуге жеке көзқарас қалыптастыруы керек екенін көрсетеді. Маман нәрестемен танысып, диагноз қойған кезде, ата-аналар балалары туралы барлық қажетті деректерді көрсетуі керек нысанды толтырады. Логопед келесі сабақта емтихан нәтижелерін және әзірленген кешенді тәрбиелік-түзету жұмысының жоспарын ата-аналарға таныстырып, олардың барлық сұрақтарына міндетті түрде жауап беруі керек [2].

2. Тұрақты байланыста болу. Ата-аналармен қарым-қатынаста логопедтің өзара түсіністік табуы өте маңызды. Баланың жетістіктері мен оның әлеуеті туралы айтуды ұмытпаңыз. Логопед пен ата-ана арасындағы тығыз байланыс тез қалпына келтіруге және бұзылуларды жеңуге ықпал етеді. Алайда, егер бала тез жетпесе, маман түзету жұмыстарын тек логопедтің кабинетінде ғана емес, сонымен бірге үйде де табандылық пен шыдамдылық туралы ұмытпау керек екенін түсіндіруі керек.

3. Ата-аналарды түзету жұмыстарына тарту. Кейбір сөйлеу бұзылыстарын жеңу процесіне ата-аналардың қатысуы өте маңызды. Логопед баламен қанша жеке сабақ өткізсе де, ата-ананың көмегінсіз ол жеткіліксіз. Маман ұсынатын барлық үй тапсырмалары жүйелі және уақытында орындалуы керек. Логопедтің жазбаша жаттығуларынан басқа, баланың артикуляциясын ұмытпаңыз. Сон-

дықтан ата-ана алғашқы сабақтарға қатысып, техниканы есте сақтау үшін артикуляциялық гимнастиканы үйде баламен бірге күшейте отырып, өзі орындауға тырысуы керек [1].

Коррекциялық араласудың табысы логопед пен баланың ата-анасы арасындағы серіктестік орнатылғанда ғана мүмкін болады. Маманның негізгі міндеттерінің бірі

отбасы мүшелерін туындайтын мәселелерді белсенді шешуге барынша ынталандыратын жағдайлар жасау болады, өйткені олар сөйлеу бұзылыстарының маңыздылығын жиі бағалайды. Отбасы мен білім беру мекемелері бірін-бірі алмастыра алмайды, өйткені әрқайсысы белгілі бір функцияларды орындайды. Сондықтан ата-ана мен логопед арасындағы тығыз қарым-қатынас өте маңызды [4].

Әдебиет:

1. Арефьева Э. А., Подобед С. О. Работа логопункта в дошкольном образовательном учреждении // Дефектология. — 2005. — № 5.
2. Карпова Н. Л. Библиотерапия в семейной логопсихотерапии // Вопросы психологии. — 2006. — № 4.
3. Левина Р. Е. Основы теории и практики логопедии. — М.: Просвещение, 1967.
4. Фомичева М. Ф. Воспитание правильного произношения. — М., 1989.

Жеткіншектердегі девианттық мінез–құлық ерекшеліктері

Қалтаева Әсия Тұтқабайқызы, студент
 Ғылыми жетекшісі: Касымбекова Маржан Дүйсенбекқызы, аға оқытушы
 Қызылорда «Болашақ» университеті (Қазақстан)

*Берілген мақалада жеткіншектердің девианттық мінез–құлық ерекшеліктері қарастырылады.
 Кілтті сөздер: девиантты мінез-құлық, қиын бала, тәрбие.*

Особенности девиантного поведения у подростков

Калтаева Асия Туткабаевна, студент
 Научный руководитель: Касымбекова Маржан Дуйсенбековна, старший преподаватель
 Кызылординский университет «Болашақ» (Казахстан)

*В данной статье рассматриваются особенности девиантного поведения подростков.
 Ключевые слова: девиантное поведение, трудный ребенок, воспитание.*

Қоғамдық жаңару кезеңінде Қазақстандағы қоғамдық-саяси және экономикалық қатынастардың өзгеріп отыратын сипаты мемлекеттік оқу орындары және тәрбие жұмыстарын бағыттау мен ұстауға жаңаша міндет пен талап негізделді. Бұл қоғамдағы мектептің отбасылық жағдайын иеленгенін білдірді. Ең негізгі мақсаты балаларды тәрбиелеумен байланысты нәрсені өзгерту және сана мәселесіне жаңа көзқараспен қарау болды. Яғни, отбасы мен қоғамның негізгі мақсаты баланың психологиялық және физиологиялық денсаулығын анықтау болуы маңызды. Қазіргі таңда елімізбен жеріміздің болашағы кейінгі жастар қолында, өйткені жастардың психологиялық және физиологиялық денсаулығы халық санының артуы мен сапасын анықтайды. Бұл ретте ұрпақ тәрбиесінің сауаттылығын отбасы мен мектеп құруға баса назар аударып отырып, болашақ ұрпақтың әл-ауқатын қамтамасыз ету қажет.

Өкінішке орай, қылмыс, құмар ойындар, ұрлық, терроризм, жасөспірімдердің өз-өзіне қол жұмсауының көбеюі,

үйден кету, қыздардың ақымақтығы, бастауыш сынып оқушыларынан ақша алу сияқты қылмыстардың қазіргі саны қылмыстардың көпшілігін 11 жастан 18 жасқа дейінгі жасөспірімдер жасайтынын көрсетеді. Дәлірек айтсақ, қылмыстық істерге 14 жастағы — 11 %, 15 жастағы — 7 %, 16–17 жастағы — 42 %, негізінен 14 жастағы жасөспірімдер топтасып қатысады. Ал қыздар ұлдар жасаған қылмыстардың жалпы санының 5 %-ын құрады. Бұл нарықтық қоғамдағы адамдар арасындағы заманауи қарым-қатынас пен психологиялық қысым, атап айтқанда, жас ұрпақтың психикалық денсаулығының бұзылуына әкелетінін білдіреді [1, 2].

Жасөспірім — бұл балалық шақтағы өте қиын әрі күрделі кезең. Бұл кезең өтпелі кезең деп те аталады. Бұл жастардың балалық шақтан ересек өмірге ауысуына байланысты. Осы кезеңде бала көптеген өзгерістерге ұшырайды. Дене дамуындағы, физикалық және психикалық денсаулықтағы және әртүрлі әрекеттердегі өзгерістер. Өт-

пелі кезеңде балалардың сабақ үлгерімі өзгереді, ал оқып жүрген балалардың сабағы нашарлайтынын байқалып жатады. Балалардың өзін-өзі бағалауы яғни «мен» сезімі көбірек дамиды. Жасөспірім кезінде олар тым еліктегіш, өз еріктеріне шектеу қоймағанын қалайды. Сондай-ақ, қырсықтық пен өзбеттілік көрсетеді. Өмірде өз орнын тауып, өмірін өзгерткісі келетін жасөспірімдер әлемге деген көзқарастарын жиі өзгертуді [3].

Жастардың мінез-құлқындағы айырмашылықтар физикалық бөлінуден емес, отбасындағы және мектептегі тәрбиенің нашарлығынан туындайды. Аталып көрсетілген ауытқу девиантты мінез-құлық деп аталады. Девиантты мінез-құлықта жасөспірім агрессивтілік жағдаймен көзге түседі. Жеткіншектің мінез-құлқындағы өзгерістер, агрессивтілік ішімдікпен тікелей байланысты. Ішімдікке бейімділік, нашақорлыққа құмарлық жеткіншектің өмір құрылымына сіңіп кетеді. Тәртібі агрессивті күйде болса, онда оны «қиын бала» қатарына жатқызамыз. Ата-ананың немқұрайлылығы, ажырасуы

мен мұғалімдердің қатал талапшылығы да баланың дамуында, әсіресе достық қарым-қатынасты қалыптастыруда маңызды рөл атқарады.

«Қиын бала» дегеніміз кім?, яғни әлеуметтік назардан тыс қараусыз қалған бала. Бала әр түрлі өмірлік жағдайларда отбасында өзін-өзі ұстауға, адамдармен қарым-қатынас жасауға үйренеді. Отбасында ананың мейірімін, әкенің жауапкершілігі мен сүйіспеншілік көрмеген бала, мейірімділік пен жылулықты сырттан іздейді.

Осы факторларға сүйене отырып, дамуында проблема-лары бар балалармен үнемі қарым-қатынас жасау, олардың әрқайсысына бағытталған жүйелі білім беру іс-әрекеттерін өз бетінше бақылау және жүргізу қажет. «Қиын» жасөспірімді тәрбиелеу-бұл көп қырлы жағдай, ол ата-аналарға оны жүзеге асыруға көмектеседі және мұғалімдер мен психологтарға психологиялық ахуал туғыза алуы қоғам тәрбиесінде өте маңызды рөл атқарады. «Қиын» балалар көп жағдайда өмірге бейімделе алмайтын отбасында дүниеге келеді.

Әдебиет:

1. Аязбекова Г. Қиын баланы тәрбиелеу жолдары // Білімдегі жаңалықтар. — 2005. — № 1. — 30 б.
2. Қалиева Г. «Қиын» оқушы тәрбиесі // Қазақстан мектебі. — 2007. — № 1. — 61–62 бб.
3. Гурко Т. А. Особенности развития личности подростков в различных типах семей // Социс. — 1996. — № 3. — С. 81–90.
4. Двойметный И. А., Лелеков В.А Влияние семьи на преступность несовершеннолетних // Социс. — 1993. — № 10. — С. 54–59.

Ұсақ моториканы дамыту арқылы дыбыстарды қою

Қуандықова Дина Қанатбекқызы, студент

Ғылыми жетекші: Бақытбайқызы Айнұр, педагогика ғылымдарының магистрі, аға оқытушы
Қызылорда «Болашақ» университеті (Қазақстан)

Берілген мақалада ұсақ моториканы дамыту барысында балалардың сөйлеу қабілетінің дамуы туралы қарастырылады.

Кілтті сөздер: дидактикалық ойын, коммуникативті дағды.

Постановка звуков с развитием мелкой моторики

Қуандықова Дина Канатбековна, студент

Научный руководитель: Бақытбайқызы Айнұр, старший преподаватель
Кызылординский университет «Болашақ» (Казахстан)

В данной статье рассматривается развитие речи детей в процессе развития мелкой моторики.

Ключевые слова: дидактическая игра, коммуникативный навык.

Ұсақ моториканың әртүрлілігі нәрестенің ерте сөйлеу қабілетіне және оның жалпы интеллектуалдық қабілеттеріне ықпал етеді. Ұсақ моториканы дамытуға арналған жаттығулар бір уақытта мидың бірнеше бөлігін

дамытады және баланың жалпы интеллектуалды дамуына оң әсер етеді. Дамыған ұсақ моторика мен сөйлеу баланың сөйлеу қабілеті нашар құрдастарымен және ұсақ моториканың аздығымен салыстырғанда басқалармен

тез қарым-қатынас табуға ықпал етеді. Ол үшін оған ойын түрінде бірқатар тапсырмаларды орындауды ұсыныңыз [1].

Бірақ егер тапсырмаларды орындау барысында ол сәтсіздікке ұшыраса: мысалы, саусақтар отырықшы болып шықты, онда бұл жеткіліксіз қалыптасқан ұсақ моториканың айқын белгісі, оған күн сайын көбірек уақыт бөлу керек. Ғалымдар нәрестеде саусақтардың нәзік қозғалысының дамуы (ұсақ моторика) ми қыртысының сөйлеу аймағының функционалды дамуына оң әсер ететіндігін анықтады. Болашақта бұл жазу техникасын тезірек игеруге ықпал етеді. Бірақ балада қолдың ұсақ моторикасының даму дәрежесін және олардың ептілігін қалай тексеруге болады? Ол үшін бірқатар арнайы жаттығулар қолданылады. Осындай жаттығулардың бірі-допты тексеру. Диаметрі 10 сантиметр болатын доп алынып, балаға осы допты бір метр қашықтықтан лақтырып, ұстап алуға шақырылады. Допты лақтыру мен ұстауды жеке де, жұппен де жасауға болады. Егер бала допты 30 секундта 24 реттен артық лақтырып, ұстап алса, моториканың төмендігі және қолды үйлестіру жақсы деп саналады [2]. Жаттығуды орындау кезінде, ең алдымен, оны дұрыс орындауға, содан кейін жылдамдыққа назар аудару керек. Айта кету керек, балалар оларды еденге айналдыруға қуанышты. Бірақ мұғалімнің міндеті-баланың теннис добын еденге жай айналдырып, сол арқылы қолдары мен аяқтарының ұсақ моторикасын дамытып қана қоймай, сонымен бірге оның ақыл-ойы да дамиды. Бұл үшін мұғалім бұл тапсырманы қиындатады. Мәселен, мысалы:

1. Біз допты шеңбер бойымен тек саусақтарымызбен айналдырамыз және сонымен бірге «О» дыбысын айтамыз;

2. Біз теннис допын алға-артқа айналдырып, «Р» дыбысын айтамыз;

3. Допты қысу кезінде Біз «М» дыбысын айтамыз;

4. Біз допты бір қолдан екінші қолға «Р» дыбысына айналдырамыз.

Әдебиет:

1. Тебенова Қ.С., Рымханова А. Р. Арнайы психология. — Алматы: Дәуір, 2011. — 274 б.
2. Логопедия: Учебник для студентов дефектол. фак. пед. вузов.
3. Аутаева А. Н. Ауызша сөйлеу тілін қалыптастыру әдістемесі. -Алматы, 2018. — 163 б.

Доппен жаттығу әдетте 15–20 минутқа созылады. Ол дайындық және негізгі бөліктен тұрады. Дайындық бөлігі 3–5 минутты құрайды. Осы уақытта бала өзіне таныс қимылдарды орындайды. Мұғалім олардың даму дәрежесін бағалайды, қажет болған жағдайда тапсырманы орындаудың күрделі формасын енгізеді. Сабақтың негізгі бөлігінде мұғалім баланың жеке ерекшеліктерін ескере отырып, жаңа тапсырмалар береді. Теннис доптарымен жаттығуларды кез-келген позицияда (отыру, тұру, жату және т. б.) орындауға болады, оларды орындау кезінде тыныс алуға да назар аудару керек, өйткені көбінесе күрделі моторлық әрекеттерді орындау кезінде баланың тыныс алуы жиілейді немесе керісінше кешіктіріледі. Ең бастысы, мұғалім барлық әрекеттерді бақылап, уақытында түзете алады. Соңғы бөлімде тыныс алуды қалпына келтіру жаттығулары және саусақ гимнастикасы орындалады. Балалар сабақтың соңында саусақтарын сілкіп, фортепианода ойнағанды ұнатады және т. б. Балалармен жұмыс тек тәрбиешілермен ғана емес, ата-аналармен де жүргізілетінін ұмытпаңыз, сондықтан барлық үй тапсырмалары мұғалімдердің талаптарына сәйкес орындалуы керек және ата-аналар олардың кеңестерін тыңдауы керек. Баланың ұсақ моторикасы мен психикалық дамуын дамыту үшін балаға ойыншықтарды таңдау маңызды. Осы мақсатта ұсақ бөлшектері, шілтері, таяқшалары және тесіктері бар ойыншықтар қолайлы. Ойыншықтың бөлшектері неғұрлым көп болса, соғұрлым жақсы. Баланың ойыншықтарының арасында ұсақ моториканы, ойлауды, қиялды және пайдалы дағдыларды дамытатын басқатырғыштар, мозаика, конструктор болуы керек. Жасы ұлғайған сайын конструктордың бөлшектері азаюы керек. Есіңізде болсын, қолдың ұсақ моторикасы нашар дамыған балаларға бастауыш мектепте жазу қиынырақ, өйткені олардың саусақтары мен қолдарында қарапайым ептілік жоқ. Сондықтан мұндай балаларға қағаздағы таяқшалар мен ілмектермен күресу қиын [3].

Дизартриясы бар мектеп жасына дейінгі балаларда етістік лексикасын кеңейту негізінде белсенді сөздікті қалыптастыру

Құрманәлиева Ұлман Досанәліқызы, студент
Ғылыми жетекші: Бақытбайқызы Айнұр, педагогика ғылымдарының магистрі, аға оқытушы
Қызылорда «Болашақ» университеті (Қазақстан)

*Берілген мақалада мектепке дейінгі баланың сөйлеу тілінің кезеңдерінің дамуы туралы қарастырылады.
Кілтті сөздер: сөйлеуді дамыту, дыбысты айтудың бұзылуы, қолдың ұсақ моторикасын дамыту.*

Формирование активного словаря на основе расширения глагольной лексики у дошкольников с дизартрией

Курманалиева Улман Досаналиевна, студент
Научный руководитель: Бақытбайқызы Айнур, старший преподаватель
Кызылординский университет «Болашақ» (Казахстан)

*В данной статье рассматривается развитие речевых стадий дошкольника.
Ключевые слова: развитие речи, нарушение звукопроизношения, развитие мелкой моторики рук.*

Білім беру ортасының заманауи талаптары мектеп жасына дейінгі балалардың сөйлеу белсенділігінің даму деңгейіне жоғары талаптар қояды. Мұғалімдердің пікірінше, сөйлеуді дамыту процесінің, атап айтқанда, дыбысты айтуды қалыптастыру процесінің негізінде белгілі бір құндылық — нормативтік білімді игеру жатыр, оны ересек мектеп жасына дейінгі бала сөйлеу мәдениетінің дамуын, үйлесімді тұлғаның қалыптасуын, әлеуметтік қолайлы мінез-құлықты қамтамасыз ететін идеялар түрінде игере алады [1].

Л. В. Лопатинаның айтуынша, етістіктің бұл қасиеті оның туынды мүмкіндіктеріне де қатысты. Атау мен етістіктің антитезасы көптеген тілдердің құрылымдық ерекшелігі ретінде ежелгі философия мен лингвистикада да танылған Платон, Аристотель, Апполоний, Донат есім мен етістік туралы сөйлеудің екі негізгі бөлігі ретінде қарастырып зерттеген. Сонымен қатар, жалпы сөйлеу қабілеті дамымаған мектеп жасына дейінгі балаларда сөйлеудің лексикалық құрылымының қалыптаспауы болашақта балалардың оқу үлгеріміне кері әсерін тигізуі, мектеп бағдарламасын игеруді кешіктіруі және қиындатуы, осы балалардың оқу іс-әрекетіне деген теріс көзқарасын тереңдетуі мүмкін. Жеткілікті ауқымды зерттеу материалына қарамастан, қазіргі уақытта жалпы сөйлеу қабілеті дамымаған балаларда етістік лексикасын және оның қалыптасу ерекшеліктерін зерттеуге арналған арнайы зерттеулер жеткіліксіз. Сонымен қатар, сөйлеудің жалпы дамымаған балалардағы етістік лексикасының ерекшеліктерін зерттеу сөйлеу бұзылыстарын диагностикалау үшін, сондай-ақ осы балалармен түзету және логопедиялық жұмысты жетілдіру үшін үлкен маңызға ие. Осылайша, үшінші деңгейдегі сөйлеудің жалпы дамымауы бар бала-

лардағы етістік лексикасының бұзылуының ерекшеліктерін зерттеу және оларды түзету әдістерін әзірлеу логопедия теориясы мен практикасындағы өзекті мәселе болып табылады [2].

Сөйлеу қабілеті бұзылған бала мағынасы жағынан жақын етістіктерді білмейді (ұйықтады — ұйықтайды), бір объектіге тән әр түрлі әрекеттердің аттарын білмейді (мысалы: ұрлау, аң аулау, шабуыл жасау, сипау (мысық туралы); қайғылы, ренжіген, қуанады (адам туралы)). Балаларда етістікті бейнелі мағынада қолдану айтарлықтай қиындықтар туғызады. Т. А. Ткаченко үшінші деңгейдегі балалардың сөйлеуін сипаттай отырып 5 жасында балалардың сөздік қоры шамамен 2,5–3 мың сөзден тұратынын атап өтті. Лексикалық қиындықтар білім мен атауға қатысты: іс-әрекеттің нақтылануын білдіретін етістіктер (лак, жалау, кеміргіштер, тістейді, шайнайды-бәрі «жейді» деген сөзбен көрінеді); етістіктер (жүзу, жүзу, жүзу, жүзу және т. б.). Етістіктерді топтастыруға арналған тапсырмаларда, балалардың қандай морфемаларға сүйенетіні осы тапсырмаларды орындау кезінде анықталады.

Етістік сөздігінде күнделікті тұрмыстық әрекеттерді білдіретін сөздер басым. Балалар тілдің грамматикалық жүйесін кейінірек меңгереді. Сөйлеудің грамматикалық құрылымы симптомдардың өзгергіштігімен сипатталады, тілдің морфологиялық және синтаксистік жүйесінің қалыптасуының шамалы кешігуінен бастап экспрессивті сөйлеудегі айқын аграмматизмдерге дейін. Мұның бәрі сөйлеудің басқа жақтарының қалыптасуы мен дамуына теріс әсер етеді, балалардың мектептегі оқу процесін, оның тиімділігін қиындатады. Осылайша, арнайы әдебиеттерді зерттеу негізінде жалған бульбарлы дизартриясы бар балаларда сөйлеу кемістігінің құрылымында көбінесе

III деңгейдегі сөйлеудің жалпы дамымауы байқалады деген қорытынды жасауға болады. Р. Е. Левинаның психологиялық-педагогикалық классификациясына сәйкес

сөйлеу бұзылыстары екі топқа бөлінеді, қарым-қатынас құралдарының бұзылуы және қарым-қатынас құралдарын қолданудағы бұзушылықтар [3].

Әдебиет:

1. Выготский Л. С. Педагогическая психология. — М.: Просвещение, 2008. — 456 с.
2. Белякова Л. И., Волоскова Н. Н. Логопедия. Дизартрия. — М.: ВЛАДОС, 2009. — 287 с.
3. Ефименкова Л. Н. Формирование речи у детей. — М.: Просвещение, 2012. — 93 с.

Зияты зақымдалған балаларды оқыту технологиялары

Мусаева Гулбихан Мешитхановна, студент

Ғылыми жетекші: Серикбаева Валентина Ержановна, педагогика ғылымдарының кандидаты, аға оқытушы
Қызылорда «Болашақ» университеті (Қазақстан)

Мақалада зияты зақымдалған балаларға арналған оқыту технологиялары қарастырылған және тиімділігі көрсетілген.

Кілтті сөздер: зияты зақымдалған балалар, педагогикалық технология, ойын.

Технологии обучения детей с интеллектуальными нарушениями

Мусаева Гулбихан Мешитхановна, студент

Научный руководитель: Серикбаева Валентина Ержановна, кандидат педагогических наук, старший преподаватель
Кызылординский университет «Болашақ» (Казахстан)

В статье рассматриваются технологии обучения и показана их эффективность в обучении детей с интеллектуальными нарушениями.

Ключевые слова: дети с интеллектуальными нарушениями, педагогическая технология, игра.

Қазіргі кезде ерекше білімді қажет ететін балаларға білім беру — білім берудің өзекті мәселесінің бірі болып табылады. Қоғамда ерекше балаларды оқыту мәселесі біріншіден аталған балалардың санының көбеюіне, ал екінші жағынан — қоғамға бейімдеудің өзекті болуына байланысты болып табылады. Ерекше білімді қажет ететін балалар мектептен бастап сапалы білім алып және кәсіптік біліммен жалғастырып, оларды жұмысқа орналастыру.

Ерекше білімді қажет ететін балалар ішіндегі зияты зақымдалған балалар тобының психикалық және физикалық кемшіліктерін түзетуге және балаларды дамытуға бағытталған және өмірлік дағдыларын игеруге ықпалын тигізетін заманауи педагогикалық технологиялары бар.

Бүгінгі таңда әрбір педагог оқу процесін жетілдірудің ең тиімді жолдарын, ерекше оқушылардың оқуға деген ынтасын, оқу сапасын арттыру жолдарын іздейді.

Педагогикалық технология — бұл педагогикалық мақсатқа жету жолындағы қолданылатын барлық қисынды ілім амалдары мен әдіснамалық құралдардың жүйелі жиынтығы және жұмыс істеу реті (М. Кларин) [1].

Түзету мектептерінде қолданылатын технологиялар:

Дәстүрлі оқыту технологиялары. Түзету жұмыстарында педагог пен оқушылардың эмоционалды өзара әрекеттесуіне негізделген дәстүрлі оқыту технологияларын қолдану болып табылды. Дәстүрлі технологиялар оқушылардың қиялын байытуға мүмкіндік береді. Сыныпта және сыныптан тыс жұмыстарда түсіндірме және иллюстрациялық технологиялар қолданылады. Аталған технологияны қолданудың нәтижесінде уақытты үнемделіп, мұғалімдердің білімді оқушыға түсіндіру жұмыстарына жеңілдік болады.

Көп деңгейлі оқыту технологиясы. Аталған технологияның ерекшелігі, оқушының ерекшеліктерін ескере отырып, оқу-тәрбие үрдісін ұйымдастыруға бағытталған. Көп деңгейлі оқыту технологиясында оқушының ортаға бейімделуі, өзіне деген сенімділігі, өз таңдауына деген жауапкершілік сезімдерін тудыруға мүмкіндік береді.

Ойын технологиялары. Бұл технология педагогикалық технологиялардың ажырамас бір бөлігі. Ойын технологиясы баланы әлеуметтік ортаға бейімдеуші, қарым-қатынас дағдыларын кеңейтуші және түзету-дамыту жұмыстарын жүргізуге ең қолайлы технология болып табылады.

Зият зақымдалуының орташа деңгейіндегі балаларда дайындықсыз ойын әрекеттері болмайды. Балада ойынға деген мотивация берілмесе, оған деген қажеттілік анықталмайды. Зият зақымдалуының орташа деңгейіндегі балалар бір ойыншықтан екінші бір ұқсас ойыншықтарға немесе ұқсас әрекеттерге ауыстыра алмайды. Ауыстыру функциясы оларда қалыптаспаған [2].

Арт-терапия технологиясы. Арт-терапияда шығармашылық үрдіс басты терапиялық механизм болып табылады, ол айрықша символикалық түрде шиеленіскен жауапкершілік жағдаяттардан шығуға, оның шешімін табуға мүмкіндік береді.

Әдебиет:

1. Кларин М. В. Инновационные модели обучения: Исследование мирового опыта. Монография. — М.: Луч, 2016. — 640 с.
2. Выготский Л. С. Игра и её роль в психологическом развитии ребёнка // Вопросы психологии. — 1990. — № 6.
3. Раимова Л. А. Арттерапевтические технологии в работе с детьми с умственной отсталостью (методические рекомендации для специалистов психоневрологических интернатов, центров реабилитации для детей и подростков). — Казань, 2009.

Ерекше балалармен түзету жұмыстарында арт-терапияны қолдану арқылы, тұлға дамуындағы келесі бұзушылықтарды көруге болады:

1. Психоэмоционалды саланың дамуындағы ауытқулар.
2. Коммуникативті-рефлексивті процестердің бұзылуы.
3. Дамудағы психосоматикалық ауытқулар [3].

Егер баладағы проблема эмоционалды даму саласында болса, арт-терапевтік сабақтарда жеке сабақтар тиімдірек болады; ал балада әлеуметтік бейімделу жағынан қиындықтар туындаған жағдайда, жұмыс топтық сабақ ретінде жүргізіледі.

Логопедиялық түзету сабақтарының өзіндік жұмыстары

Мұхитова Гүлнұр Бегалықызы, студент

Ғылыми жетекші: Нұрхашова Айнұр, педагогика ғылымдарының магистрі, аға оқытушы
Қызылорда «Болашақ» университеті (Қазақстан)

Берілген мақалада логопедиялық жұмыстарда сөйлеу тілін дамыту жұмыстары туралы қарастырылады.

Кілтті сөздер: сөйлеу аппараты, сөйлеуді дамыту, дыбысты айтудың бұзылуы, қолдың ұсақ моторикасын дамыту.

Самостоятельная работа на логопедических коррекционных занятиях

Мухитова Гульнур Бегалыевна, студент

Научный руководитель: Нурхашова Айнур Болатовна, старший преподаватель
Кызылординский университет «Болашақ» (Казахстан)

В данной статье рассматривается работа по развитию речи на логопедических занятиях.

Ключевые слова: речевой аппарат, развитие речи, нарушение звукопроизношения, развитие мелкой моторики рук.

Тіл — өзінің дыбыстық табиғатына байланысты адамдардың қарым-қатынас жасау құралы болып табылады. Тілдің дыбыстық жүйесін меңгеру қарым-қатынас жасаудың негізгі құрамы ретінде тілді меңгеру құрылатын негізбен түсіндіріледі.

Тіл кемістігі күрделі ренолалия, дизартрияның көмескі түрі және т.б бар балалармен шағын топтық сабақтармен қатар дербес сабақтарда жүргізіледі.

Логопед жүргізетін сабаққа тәрбиеші қатысып отырады. Өйткені ол сабақтың кейбір элементтерін балалармен кешкі жүргізілетін жұмыс барысында қолдану

қажет. Тәрбиеші өтеізетін екінші сабақтан логопед 1–2 баланы кабинетке алып дербес сабақ жүргізеді.

Кез келген баланың психикалық дамуында сөйлеу қызметі маңызды роль атқарады. Сөйлеу тілінің көмегімен оның танымдық әрекеті, ойлау қабілеттері қалыптасады. Сонымен бірге қалыпты тілдік қарым-қатынас басқа адамдармен дұрыс байланыс жасауға қажет. Баланың ана тілін меңгеруі өзіне тән заңдылықтармен жүзеге асады. Сондықтан сөйлеу тіліндегі патологияны ажырату үшін бұл үдерістің заңдылықтарын толық білу қажет.

Ал бала тіліндегі кемістіктер оның психикалық дамуына кері әсер етеді. Танымдық қызметтеріндегі жоғары даму деңгейлері тежеледі. Эмоция және ерік саласында ауытқулар пайда болады. Жеке тұлғалық қасиеттері дұрыс қалыптаспайды. Бағдарламалық материалды меңгеруде қиындықтар пайда болады, ал зият кемістігі бар балалар үшін бұл қосымша қиындықтар туғызады.

Баланың сөйлеу аппараты моторикасының дамуы қозғалыс анализаторы аймағындағы дифференциалдаушы шартты рефлекторлық байланыстардың қалыптасу ерекшеліктеріне байланысты. Қандай да бір дыбысты анық айту үшін моторлық импульстар анық, нақты болуы шарт. Бұл моторлық импульстардың нақтылығы екі түрлі түзету жолымен қамтамасыз етілуі керек: есту көмегімен коррекциялау (бала өзінің ересектер сияқты айта алмайтынын өзі естиді) және бұлшық ет сезімі жағынан коррекциялау (сау бала өзінің сөйлеу аппаратының басқаша қозғалатынын өзі сезінеді, яғни дыбысты дұрыс шығара алмайды).

Сөйлеудің жетілмеуі мен ойлаудың нақтылығы өзара байланысты және өзара бағынышты. Сөйлеудің жетілмеуі баланың ой-өріс дамуын шектейді, ал талдау, топтай білу қабілетінің қиындығы сөздердің мағынасын дұрыс ұғынуға, сөйлеуді толық қабылдауға кедергі жасайды [1].

Әдебиет:

1. Тебенова Қ.С., Рымханова А. Р. Арнайы психология. — Алматы: Дәуір, 2011. — 274 б.
2. Логопедия. — М.: ВЛАДОС, 1998. — 680 с.

Арнайы мекемелердегі логопедиялық жұмыстардың өзіндік ерекшеліктері, біріншіден, балалардың олардың жоғары жүйке жүйесіндегі бұзылыстармен байланысты, екіншіден — сөйлеу тілінің даму ерекшелігімен және тіл мүкістігінің құрылымымен байланысты [2].

Логопедиялық жұмыстың мазмұны сауат ашу, ана тілін меңгерту сабақтарымен сабақтаса жүруі тиіс. Логопедиялық сабақ үдерісінде ана (қазақ) тілінің материалдарын меңгеруде даярлық жұмысы қатар жүзеге асады.

Логопедиялық жұмыстың негізгі міндеттері:

— тілдің лексикалық және грамматикалық байланыстарын меңгерту;

— дұрыс дыбыстауды қалыптастыру;

— байланысты сөйлеу тілін дамыту.

Логопедиялық сабақтар нақты міндеттері мен кезеңдеріне қарай келесі типтерге ажыратылады.

Тілдің лексика-грамматикалық құралдарын дамыту:

— сөздік қорды қалыптастыру сабақтары;

— грамматикалық құрылымды қалыптастыру сабақтары.

Бұл сабақтардың негізгі міндеттері:

— сөйлеу тілін түсінуді дамыту;

— сөз тудыру және сөз түрлендірудің практикалық дағдыларын қалыптастыру;

— сөйлем құруға үйрету.

Ұжымдағы қарым-қатынас арқылы мінездің қалыптасу ерекшеліктері

Нұритжан Айым Нұртуғанқызы, студент
 Ғылыми жетекшісі: Тулепбергенова Ардақ Усенгазиевна, аға оқытушы
 Қызылорда «Болашақ» университеті (Қазақстан)

*Берілген мақалада ұжымдағы қарым-қатынас арқылы мінездің қалыптасу ерекшеліктері қарастырылған.
 Кілтті сөздер: тренинг, мінез-құлық, коррекция.*

Особенности формирования характера через общение в коллективе

Нуритжан Айым Нуртугановна, студент
 Научный руководитель: Тулепбергенова Ардақ Усенгазиевна, старший преподаватель
 Кызылординский университет «Болашақ» (Казахстан)

*В данной статье рассмотрены особенности формирования характера через общение в коллективе.
 Ключевые слова: тренинг, поведение, коррекция.*

Адамның қоршаған әлемді тануы қарым-қатынас арқылы жүзеге асады. Қазіргі уақытта тұлғаралық қарым-қатынас процесі телекоммуникация, компьютерлік

байланыс сияқты жаңа технологиялардың көмегімен жүзеге асырылуда. Сондықтан психологтар мен тәрбиешілер жеке қарым-қатынас проблемаларына, ең алдымен ай-

наласындағы өзгерістерге бейімделе алмайтын, ұялшақ және қарым-қатынасқа оңай түсетін адамдарға көмектесу қажеттілігіне назар аударады. Сондықтан, Қазір психология ғылымында тақырып тәрбиелік және психологиялық тәрбиені сабақтас қарым-қатынас арқылы жеке мінез-құлықты қалыптастыру үшін қолдану болып табылады.

Адам табиғатпен тығыз байланысты, бірақ жануарлардан айырмашылығы, адам қолайлы өмір сүру және еңбек жағдайларын қамтамасыз ету үшін табиғи органы өзгертуге тырысады.

Бұл қарым-қатынас индивидуальдық сипатта деп ойлау қате болар еді. А. А. Леонтьев өз еңбектерінің бірінде былай деп жазды: қарым-қатынасты адам ретінде қарастыруға болмайды, оны әлеуметтік деп қарау керек: субъект ретінде адам ретінде емес, әлеуметтік топ ретінде қарау керек. және тұтастай алғанда қоғам [1].

Қарым-қатынас-бұл көп уақытты қажет ететін процесс. Сондықтан, қоғамның өмірі өзгерген кезде, осы қоғамның өкілдері білім алу құқығында, даму жолдарын іздеуде, қарым-қатынастың психологиялық аспектісі мазмұнының мүмкін аспектілерін іздеуде және қарым-қатынасты дамытуда өзгеріссіз қалады. шын мәнінде лайықты нәтиже алу үшін негіздерден бастаңыз. Негізгі мәселе-оқу процесі деңгейінде және топтық жағдайда бейімделу [2; 3]. Оның негізгі міндеті-дұрыс бағытты, тиісті тәрбиені, танымдық белсенділікті дамытуды, педагог-психологтың қызметін қоса алғанда, оқушылардың жеке ерекшеліктерін ескере отырып, оқу процесінің айналым көздеріне сәйкес тәрбие жұмысын жүргізу.

Әдебиет:

1. Леонтьев А. А. Деятельность и общение // Вопросы философии. -1979. — № 1. — С. 78–79.
2. Давыдов В. В. Виды общения в обучении. — М., 1972.
3. Карпов А. В. Психология принятия решений в профессиональной деятельности. — Москва: Юрайт, 2024. — 155 с.
4. Каган М. С. Мир общения. — М., 1988.
5. Асмолов А. Г. Деятельность и установка. — М., 1979.
6. Столяренко Л. Д., Корешков Н. В. Психология личности и типология поведения. — Ростов-на-Дону, 1994.

Қиын жағдайда әртүрлі стресстік жағдайлардың алдын алу, жасанды мінез-құлық, ең бастысы, топтағы қарым-қатынас оған тікелей байланысты.

Оқытудың әлеуметтік-психологиялық әдістері Екі үлкен бағытқа бөлінеді: Топтық идеялар және Ойын таңдау. Топтық талқылау әдісі көбінесе жеке жағдайларды, сондай-ақ топтың өзін талдау түрінде қолданылады. Рөлдік ойын-әлеуметтік-психологиялық дайындықтың ең көп қолданылатын әдістерінің бірі. Бұл әдістердің әрқайсысы дербес жүзеге асырылуы мүмкін, бірақ көбінесе ол бірнеше әдістер жиынтығын қамтитын күрделі бағдарламалардың бөлігі болып табылады.

Сонымен қатар, топтық оқытудың барлық әдістері топтық оқыту тренингтің тиімділігін пайдалануға бағытталғандығымен түсіндіріледі. Екіншіден, бұл әдіс белсенді қатысу принципін білдіреді, соның ішінде зерттеу зерттеу элементтері.

Топтық оқыту тәжірибесі қазіргі уақытта қолданбалы психологияның қарқынды дамып келе жатқан саласы болып табылады. Әлеуметтік-психологиялық тренинг-бұл әртүрлі салалардағы мамандарды даярлау: менеджерлер, мұғалімдер, дәрігерлер, психологтар және т. б. ол ерлі-зайыптылардың әртүрлі әрекеттерінің динамикасын жақсарту, ата-аналар мен балалар арасындағы қарым-қатынасты нақтылау, жасөспірімдердің әлеуметтік-психологиялық бейімделуі мен мінез-құлқын түзету үшін қолданылады [5; 6].

Сондықтан, ұжымдағы қарым-қатынас арқылы жеке қасиеттерді қалыптастыру, егер ол педагогикалық және психологиялық тренингтердің көмегімен жүзеге асырылса, оның тиімділігін арттырады.

Бірінші курс студенттерінің ЖОО-на бейімделуі

Седырова Ильмира Маликовна, студент
Ғылыми жетекші: Табулова Айнагуль Беркеновна, педагогика ғылымдарының кандидаты, доцент
Қызылорда «Болашақ» университеті (Қазақстан)

*Берілген мақалада бірінші курс студенттерінің ЖОО-на бейімделуі қарастырылады.
Кілтті сөздер: бейімделу, мотивтер, мамандану.*

Адаптация первокурсников в вузе

Седырова Ильмира Маликовна, студент
Научный руководитель: Табулова Айнагуль Беркеновна, кандидат педагогических наук, доцент
Кызылординский университет «Болашақ» (Казахстан)

*В данной статье рассматривается адаптация первокурсников к вузу.
Ключевые слова: адаптация, мотивы, специализация.*

Студенттік шақ интеллектуалдық және физикалық күшінің оңтайлы дамуының көп бөлігіне қол жеткізуімен сипатталады. Алайда, бұл мүмкіндіктер мен оларды жүзеге асырудың арасында қайшылықтар кездесіп жатады. ҚР Президенті К. К. Тоқаевтың Жолдауында «Біз еңбек нарығында сұранысқа ие дағдыларды қалыптастыру үшін бүкіл кәсіптік білім беру жүйесін ынталандыруымыз керек», және де білім беру ұйымдарында сапаға бағдарлану болашақ мамандарды даярлаудағы басты басымдық болып табылатынын атап өтті [1].

Студенттің мамандық туралы маңызды жеке идеясын қалыптастыру, мамандықты таңдау жеке қасиеттер мен қабілеттерге сәйкес келетіндігін сезе отырып, мәселелерді шешу қажеттілігін талап етеді. Қазіргі уақытта жоғары оқу орындарының студенттері арнайы білім базасы мен кәсіби бейімділікке ие емес. Табысты жеке және кәсіби іске асыру әлеуметтік және кәсіби бейімделуді қамтамасыз ететін қасиеттер мен қабілеттерді қажет етеді. Теориялық және практикалық дайындықтың үйлесімі, оқытудың өзгеретін мазмұны, университеттің психологиялық қызметінің жұмысы олардың кәсіби қызметі барысында қарқынды кәсіби сәйкестіктің алғышарттарын жасайды [2].

Қалалық және ауылдық білім алушылар арасындағы айырмашылықтар әрқашанда байқалады. Сондықтан, ауылдан қалаға студент жаңа ортаға келіп, бөтен қаланың заңдарымен, құндылықтарымен, қажеттіліктерімен танысып, жаңа қоғаммен қарым-қатынасқа түскенде, бұл оның қабылдауына әсер етеді, дүниетанымға бейімделеді. Екінші жағынан, қалаға ауылдық жерлерден келген студенттер бірінші курста психологиялық өзгерістерге ұшырайды. Бейімделу кезеңінде жаңа тұқымдар олардың тітіркенуі мен мінез-құлқына әсер етеді. Сондықтан, мұндай жағдайда студенттер бірінші курсқа өтіп, жаңа ортада қоғаммен қарым-қатынасқа түскен кезде жаңа ақпаратты қабылдаудың төмен деңгейіне ие болуы мүмкін.

Студенттердің интеграциясына және білім мен білімнің жоғары деңгейіне жетуге деген қызығушылыққа

университет басшылығының жаңа әлеуметтік ортада студенттермен жақсы қарым-қатынасы үлкен әсер етеді. осы себепті оқытушылардың студенттермен жұмыс істеу шарттары олардың бейімделуіне қатты әсер етеді.

Университетте оқудың басында да көптеген студенттердің үлгерімі төмен, қатты шаршау және мазасыздық деңгейі жоғары. safefree нұсқауларына сәйкес, қарапайым жағдайды шешуге тырысатын адам шатасады. жаңа студенттер болашақ пәндермен тікелей байланысты пәндерді тез үйренгісі келеді және оларды оқудың алғашқы үш жылында жалпы пәндерді оқуға шақырады, болашақта арнайы пәндерді оқып, өнімді қызметпен айналысуға тура келеді деп санайды.

Студенттердің қазіргі өмір сүру жағдайлары қалалардың психикалық, эмоционалдық және техногендік жүктемесі жағдайында әлеуметтік белгісіздіктің үнемі өсуімен сипатталады. Бейімделу мәселелерінің себептері ауыр психикалық стресс, шамадан тыс эмоционалды стресс, жоғары талаптар мен мүгедектік арасындағы қақтығыстар, бір уақытта оқу және жұмыс істеу қажеттілігі болуы мүмкін. сондай-ақ климаттың өзгеруі, дұрыс тамақтанбау, гаджеттерді, мобильді құрылғыларды шамадан тыс пайдалану, физикалық белсенділіктің төмендігі және т. б. [3].

Студенттердің топқа және жаңа достарға бейімделуі үшін бірлесіп жұмыс жасауы маңызды. Студенттердің Университетке сәтті бейімделуінен бастап, студенттің мамандануына және оның әлеуметтік ортада дамуына қол жеткізіледі. Студенттің оқу орнына барынша бейімделуін қамтамасыз ететін тактикалар мен жоспарларды әзірлеу үшін бірінші курс студенттерінің өмірлік жоспарлары мен қызығушылықтарын, басым мотивациялар жүйесін, тартымдылық деңгейін, өзін-өзі бағалауды білу маңызды., мінез-құлықты саналы түрде реттей білу және әзіл сезімін дамыту қабілеті және т. б. Бұл мәселені сәтті шешу университеттің психологиялық-педагогикалық қызметінің дамуымен байланысты.

Әдебиет:

1. Қазақстан Республикасының Конституциясы (30.08.1995) // https://adilet.zan.kz/kaz/docs/K950001000_
2. Ерментаева А. Р. Студенттерді психологиялық дайындаудың негіздері. — Өскемен, 2007. — 270 б.
3. Қалымбетова Э. К. Кәсіпке бейімделу мен кәсіби мәнді құндылықтық бағдарларды қалыптастыру ерекшеліктері: псих. ғыл. канд. дис... автореф. — Алматы, 2005. — 28 б.

Жасөспірімдердегі депрессияның жас ерекшеліктері

Сейтжанова Камилла Мараловна, студент

Ғылыми жетекші: Боранбаев Әбді Сейілұлы, педагогика ғылымдарының кандидаты, аға оқытушы

Қызылорда «Болашақ» университеті (Қазақстан)

Мақалада жасөспірімдердегі депрессияның жас ерекшеліктері талданады.

Кілтті сөздер: депрессия, жас, әсер ету.

Возрастные особенности депрессии у подростков

Сейтжанова Камилла Мараловна, студент

Научный руководитель: Боранбаев Абди Сейилович, кандидат педагогических наук, старший преподаватель

Кызылординский университет «Болашақ» (Казахстан)

В статье анализируются возрастные особенности депрессии у подростков.

Ключевые слова: депрессия, возраст, влияние.

Депрессияның әркім үшін әртүрлі мағынасы мен түсінігі білдіреді. Біреулер үшін бірдеңені істегуге деген құштарлықтың жоғалуы сияқты болса, кейбіреулер үшін бұл өмірдің мәнін жоғалту. Депрессия ересектерде ғана емес, балаларда да кездеседі. Балалардағы депрессия бұл психикалық бұзылыс. Балалық шақта депрессия депрессияның классикалық сипаттамаларына сирек сәйкес келеді, сондықтан бұл ауруды бастапқы кезеңде анықтау әрдайым мүмкін емес. Балалардағы депрессия баланың себептеріне байланысты әртүрлі тәсілдермен көрінеді. Мысалы, үш жасқа дейінгі балалар орталық жүйке жүйесінің зақымдануынан депрессияға ұшырауы мүмкін. Ауру тұқым қуалаушылықпен ауыратын жүйке жүйесіне әсер ететін ауыр аурулардың салдарынан ми жасушаларының зақымдануы нәтижесінде дамиды. Депрессияның үш кіші түрі бар. 1-ші кіші түрі 6–8 жастағы балаларда жиі кездеседі, қайғы, жылау, дәріменсіздік, үмітсіздік және өз тәжірибесіне батыру. 2-кіші тип 8–12 жастағы мектеп оқушыларына тән және өзін-өзі бағалаудың төмендігінде, менмендіктен, пайдаланылудан қорқуда, сәтсіздіктерді, бақытсыздықтарды күтуде көрінеді. 3-ші кіші тип (10 жастан асқан балаларда) сирек кездеседі және шектен тыс кінә сезімімен, жазалаушы өзі-өзі бағалаумен, өзін өзі жалаумен, өзіне зиян келтіру туралы пассивті және белсенді ойлармен сипатталады. Мұның бәрі олардың сыртқы және ішкі әлеммен байланысына қатты әсер етеді [1].

11 жастан 15 жасқа дейінгі жасөспірімдерде депрессия ашушаңдық, деструктивті мінез құлық, ашуланшақтық және ашушаңдық түрінде көрінеді. Бала өзін және оны қоршап тұрғанның бәрін жек көре бастайды, оқуға және ойнауға деген қызығушылығын жоғалтады, өзі-өзі бағалауы және зейіні төмендейді. Соматикалық белгілер жалпы әлсіздікпен, ұйқының бұзылуымен, ас қорыту бұзылыстарымен және аллергиямен сипатталады. Егде жастағы жасөспірімде (15–18 жас) аффективті бұзылулар пайда болады негізінен қайғылы немесе дисфориялық көрінісі бойынша ересектердегі депрессияға жақын. Жасөспірімдер үшін депрессия байқалмайды, бірақ ол өте ауыр [2].

Депрессия ересектерді де айналып өтпейді. Ол жасөспірім кезінен басталады немесе тұқым қуалайды. Депрессия эпизоды, егер емделмеген болса, әдетте шамамен айға созылады, бірақ кейде жыл немесе одан да көп уақытқа созылады. Эпизодтар, әдетте, өмір бойы бірнеше рет қайталаанады. Депрессия өмірге өте ауыр әсер етеді, себебі ол адамға тек психикалық ғана емес, физикалық тұрғыдан да әсер етеді. Адам мәселенің тереңдігін түсінбей ауыра бастайды, бұл уақыттың ауырлығын бәрі байқамайды [3].

Егде жастағы адамның депрессиясы инфартқа, жүректің ишемиялық ауруы мен басқа да жүрек қан тамырлары ауруларына, II типті қант диабетіне және суицидтік ойларға әкелуі мүмкін. Мұндай науқастарға негізгі ауруларды емдеу бойынша дәрігерлердің ұсынымдарын орындамайды, бұл олардың өршуіне әкеледі.

Егде жастағы адамдар үшін депрессия жиі кездесетін ауру немесе әдеттегі жағдай ретінде қарастырылады, өйткені олар үшін симптомдар онша байқалмайды және олар оны денсаулығының әдеттегі жағдайымен шатастырады [4].

Психикалық теңгерімсіздік адамға әсер етіп, оның әлеуметтік тұлғасын өлтіреді. Көптеген пациенттер жақындарымен және шынайы әлеммен барлық қарым

қатынастарын үзеді. Адамның экономикалық жағдайы да нашарлайды, өйткені оның өнімділігі төмендейді, оның мансабына немқұрайлылық пен енжарлық пайда болады. Адам күн санауды тоқтатады, ол жай ғана уақытта жоғалады. Егер депрессия емделмесе, ол өлімге, суицидке әкелуі мүмкін және бұл жасқа байланысты емес [5].

Әдебиет:

1. Белова А. П., Малых С. Б., Сабирова Е. З., Лобаскова М. М. Оценка депрессивности в подростковом возрасте // Вестник ЮУрГУ. Серия: Психология. — 2008. — № 32(132). — С. 10–18.
2. Галасюк И. Н. Особенности депрессивного расстройства в подростковом возрасте // Современная социальная психология: теоретические подходы и прикладные следования. — 2010. — № 3. — С. 115–129.
3. Райс Ф., Долджин К. Психология подросткового и юношеского возраста. — Санкт-Петербург: Питер, 2012. — С. 816.
4. // Ғылым хабаршысы. — 2020. — № 1(22).

Зияты зақымданған бастауыш сынып оқушыларының оқу үдерісінде өзін-өзі бақылауды қалыптастыру

Серікбай Балжан Ердаулетқызы, студент

Ғылыми жетекші: Ибраев Сакен Ашимович, медицина ғылымдарының кандидаты, аға оқытушы
Қызылорда «Болашақ» университеті (Қазақстан)

Берілген мақалада зияты зақымданған оқушылардың өзін-өзі бақылауын, әлеуметтік ортада еркін сезіне алуына тәрбиелеу мәселелері туралы қарастырылады.

Кілтті сөздер: өзін-өзі бақылау, оқу процесі.

Формирование самоконтроля в учебном процессе у учащихся начальных классов с ограниченными интеллектуальными возможностями

Серикбай Балжан Ердаулетовна, студент

Научный руководитель: Ибраев Сакен Ашимович, кандидат медицинских наук, старший преподаватель
Кызылординский университет «Болашақ» (Казахстан)

В данной статье рассматриваются вопросы воспитания у учащихся с интеллектуальными нарушениями самоконтроля, умения свободно чувствовать себя в социальной среде.

Ключевые слова: самоконтроль, процесс обучения.

Зияты зақымданған бастауыш сынып оқушыларының оқу үдерісінде әлеуметтік тұрғыдан өзін-өзі бақылау маңызды орын алады. Ол мыналарға үлкен әсер етеді оқу дағдыларын меңгеру, орындалатын іс-әрекеттер туралы құшталықтарын арттырады, мектеп оқушыларына өз іс-әрекеттерін табысты ұйымдастыруға мүмкіндік береді, сонымен қатар олардың тұлғалық дамуын қамтамасыз етеді [1].

Оқу үдерісі тұрғысынан бұл мәселе жеткілікті түрде зерттелмеген. Осы тақырыпқа арналған жұмыстардың көпшілігі 10–15 жылдан астам уақыт бұрын, яғни басқа

әлеуметтік-мәдени жағдайларда және басқа әлеуметтік-тәрбиелік жағдайға байланысты орындалған. Оларда арнайы білім берудің өзекті талаптары мен оның қазіргі жағдайы көрсетілмеген. Қалыптасқан білім беру жүйесінде жеңіл ақыл-ой кемістігі бар адамдар әлеуметтік тапсырыстың өзгерген талаптарына сай келмейтін оқытудың дәстүрлі әдістері мен тәсілдерін ұстанады. Коррекциялық білім беру жүйесі-оқушылардың оқуға саналы көзқарасын қамтамасыз ететін және ақыл-ойы кемістігі бар оқушының жеке тұлғасын одан әрі қалыптастыруға ықпал ететін негізгі тәрбиелік іс-әрекет-

терді меңгеруін қамтамасыз етеді. Өзін-өзі бақылау — оқушының оқу іс-әрекетін табысты ұйымдастыру және оның қоғамға бейімделуі үшін қажетті реттеуші негізгі тәрбиелік әрекет болып табылады. Әлбетте, жеңіл интеллектуалдық бұзылыстары бар балалардың психикалық және интеллектуалдық ерекшеліктеріне байланысты олардың оқу үдерісінде өзін-өзі бақылауын дамытудың өзіндік ерекшеліктері болады. Бұл санаттағы балалардың танымдық қызығушылықтары әдетте төмен, жаңа материалды меңгеруге ынтасы төмен болады. Олардың зейіні бұзылған, алдағы іс-әрекеттер мен нәтижелерді болжай және жоспарлай алмайды, тәрбиелік тапсырманы нашар басшылыққа алады. Жеңіл ақыл-ой кемістігі бар балалар талдау және синтез операцияларын орындауда қиындықтарға тап болады: олардың жүзеге асыруға бұзылған сенсорлық аймақтары кедергі келтіреді [2].

Дайындық кезеңінде өзін-өзі бақылауға деген ынтаны қалыптастыру және біртіндеп тексеру әдетін қалыптастыру қажет. Бұған ең алдымен оқушылардың қызығушылығын оятатын ойын әдістері ықпал етеді. Сонымен, біз рөлдік ойындарды қолдандық, онда оқушы тексеруші рөлін атқарды (мысалы, оқушы театрда бақылаушы болды және сыныптастарының билеттерін тексерді). Балалар бір-бірін сынаған кезде жұптасып жұмыс істеу де тиімді. Қателіктер

анықталған кезде мұғалімнің жағымсыз реакцияны бейтараптандыруы өте маңызды. Бұл кезең 1 және 2 сыныптарда орынды. Сыртқы бақылау сатысында бақылаудың қандай да бір түрін өз бетінше жүзеге асыруға дайындық жүзеге асырылады: біріншіден, бақылау әрекеті сыртқы, оқшаланған түрде қалыптасады, содан кейін ішкі сипатқа ие болады және дербес әрекетке қосылады. Зияты зақымданған оқушылардың оқу іс-әрекетінің ерекшеліктерін ескере отырып, бұл кезең ерекше мәнге ие [3].

Оқу тапсырмалары күрделене түскен сайын ақыл-есі кем балалардың өзін-өзі бақылауы автоматты түрде сапалық жағынан жоғары деңгейге көтерілмейді. Тіпті жақсы меңгерілген оқу материалы бойынша бақылау әрекеттерін жүзеге асыра отырып, оқушылар жаңа оқу тапсырмаларын шешуде оларды өз бетінше қолдана алмайды. Зияты зақымданған оқушыларының өзін-өзі бақылауының төмен деңгейінің факторларын анықтауға болады: олар, процестердің әлсіздігі өзін-өзі басқара алмауы, мақсаттарын жүзеге асыруға деген ынтасының төмендігі, сыни көзқарастың бұзылуы, дағдыларды қалыптастыруға арналған әдістемелік ұсыныстардың болмауы. Осылайша, зияты зақымданған бастауыш сынып оқушыларының оқу үдерісінде өзін-өзі бақылауды қалыптастыру әлеуметтік ортаны бақылаумен ойындармен жаттығулар кешені балалардың дамуына оң әсер тигізеді.

Әдебиет:

1. Тебенова Қ.С., Рымханова А. Р. Арнайы психология. — Алматы: Дәуір, 2011. — 274 б.
2. Рубинштейн С. Я. Психология умственно отсталого школьника. -Москва, 2006.
3. Кузнецова Л. В., Переслени Л. И., Солнцева Л. И. Основы специальной психологии. — Москва, 2003.

Логопедиялық массаждың физиологиялық әсері

Суйесинова Сара Самовна, студент

Ғылыми жетекші: Нұрхашова Айнұр Болатқызы, педагогика ғылымдарының магистрі, аға оқытушы
Қызылорда «Болашақ» университеті (Қазақстан)

Мақалада сөйлеу тілі бұзылыстарын түзетуде логопедиялық массаждың физиологиялық әсері туралы айтылған.
Кілтті сөздер: логопедиялық массаж, сөйлеу бұзылысы, артикуляция.

Физиологические эффекты логопедического массажа

Суйесинова Сара Самовна, студент

Научный руководитель: Нурхашова Айнур Болатовна, старший преподаватель
Кызылординский университет «Болашақ» (Казахстан)

В статье анализируется физиологическое влияние логопедического массажа на коррекцию речевых нарушений.
Ключевые слова: логопедический массаж, нарушение речи, артикуляция.

Қазіргі кезде балалар арасында сөйлеу тілінің кешеуілдеуі, дыбыс айту бұзылыстары, сөздік қордың аз

дығы деген секілді диагноздар көбейіп келеді. Бұл жағдай көбіне ата-аналардың баламен қарым-қатынас аз жаса-

уынан және баланың гаджеттермен көп ойнауынан пайда болып жатады. Аталған кемшіліктерді түзетуде логопед маманы логопедиялық массажға сүйену арқылы оң нәтижелер шығара алады.

Логопедиялық массаж — сөйлеу бұзылыстарынан зардап шегетін адамдардың сөйлеу тілі мен эмоционалды жағдайын қалыпқа келтіруге ықпал ететін логопедиялық әдістердің бірі [1].

Логопедиялық массаж сөйлеу бұзылысынан зардап шеккен балаларды, жасөспірімдерді және ересектерді оңалтудың кешенді медициналық-педагогикалық жүйесіне кіреді. Массаж дизартрия сияқты сөйлеу бұзылыстары, ринолалия, тұтықпа, сондай-ақ дыбыс айту бұзылысы бар адамдармен логопедиялық жұмыста қолданылады. Массаж — бұлшықет тонусының бұзылысы болған жағдайларда түзету педагогикалық жұмысында қолданылады [2].

Артикуляциялық бұзылыстарды жеңу кезінде логопедиялық массаж пассивті, пассивті-белсенді және белсенді артикуляциялық гимнастикамен қатар жүргізіледі. Сөйлеу кезінде тыныс алу, дауысты қалыптастыру, эмоциясын қалыпқа келтіру кезінде массажды дәстүрлі логопедиялық немесе релаксациялық жаттығулармен бірге қолдануға болады. Логопедиялық массажды логопед, дефектолог немесе логопедиялық массаж техникасын меңгерген, яғни арнайы дайындықтан өткен және сөйлеу әрекетін қамтамасыз ететін бұлшықеттердің анатомиясы мен физиологиясын, сондай-ақ сөйлеу бұзылыстарының этиопатогенезін білетін медицина қызметкері жасай алады. Массаж элементтерін баланың ата-анасына логопед арнайы нұсқау бере отырып үйрете алады.

Дененің басқа бөліктерінен беттің айырмашылығы жүйке талшықтарымен, қан және лимфа тамырларымен ең бай қамтамасыз етілген. Бұл адамның эмоционалды

жағдайындағы ең нәзік өзгерістер берілетін бет бұлшықеттерінің күйіне әсер етеді.

Массаждың әсерінен денеде барлық тіндер, органдар мен жүйелер қатысатын бірқатар жергілікті және жалпы реакциялар пайда болады. Терінің беті — бұл тері анализаторының перифериялық бөлігі болып табылатын үлкен сезімтал өріс, яғни ол орталық жүйке жүйесімен тығыз байланыста болады. Массаж кезінде терінің құрылымдық қабаттарына, оның тамырлары мен безді аппараттарына ғана емес, сонымен қатар орталық жүйке жүйесінің жағдайына да әсер етеді. Массаж терінің секреторлық қызметін жақсартады, оның лимфа қан айналымын белсендіреді.

Логопедиялық массаждың негізгі мақсаттары:

- 1) жалпы, мимикалық және артикуляциялық бұлшықеттердің бұлшықет тонусын қалыпқа келтіру;
- 2) артикуляциялық аппараттың бұлшықеттерінің парездері мен параличтерінің көрінісін азайту;
- 3) сөйлеу аппараты бұлшықеттерінің патологиялық моторлық көріністерін төмендету (синкинезия, гиперкинез, құрысулар және т. б.);
- 4) проприоцептивтік сезімдерді ынталандыру;
- 5) артикуляциялық бұлшықеттердің көлемі мен амплитудасын ұлғайту
- 6) жиырылу белсенділігі жеткіліксіз болған перифериялық сөйлеу аппаратының бұлшықет топтарын белсендіру [3].

Логопедиялық массаж негізінен бас, мойын бұлшықеттері, сондай-ақ иық белдеуі аймағында жасалады. Логопедиялық массаж процесінде перифериялық сөйлеу аппаратының бұлшықеттеріне ерекше назар аударылады, оларға тіл, ерін, мойын, жұмсақ таңдай бұлшықеттері жатады. Логопед логопедиялық массаж жасалатын бұлшықеттердің құрылымы мен қызметін жақсы түсінуі керек.

Әдебиет:

1. Османова Г. А., Позднякова Л. А. О 75 Игровой логопедический массаж и самомассаж при коррекции речевых нарушений. — СПб.: КАРО, 2013. — 88 с.
2. Краузе Е. Н. Логопедический массаж и артикуляционная гимнастика: Практическое пособие. — СПб: КОРОНА принт, 2004. — 80 с.
3. Дьякова Е. А. Логопедический массаж. — М.: Академия, 2005. — 96 с.

Зияты зақымдалған балаларды оқытуда ойын технологиясын қолдану

Тасымова Дильназ Әділетқызы, студент
Ғылыми жетекші: Балмаханова Сандуғаш Зиядинқызы, педагогика ғылымдарының магистрі, аға оқытушы
Қызылорда «Болашақ» университеті (Қазақстан)

Мақалада ойын технологиясының түрлері мен дамыту және түзету құралы ретіндегі мүмкіндіктері мен артықшылықтары қарастырылады.

Кілтті сөздер: зияты зақымдалған балалар, ойын, технология.

Использование игровых технологий в обучении детей с интеллектуальными нарушениями

Тасымова Дильназ Адилетовна, студент
Научный руководитель: Балмаханова Сандуғаш Зиядиновна, старший преподаватель
Кызылординский университет «Болашақ» (Казахстан)

В статье рассматриваются виды, возможности и преимущества игровой технологии как средства развития и коррекции.

Ключевые слова: дети с интеллектуальными нарушениями, игра, технология.

«Баланың өмірінде ойын қандай орын алатынын мұқият қарастырсақ... Ойын — бала үшін ең маңызды мәселе. Ойын балалардың әлемін және шығармашылық қабілеттерін ашады. Оларсыз ақыл-ойдың толық дамуы мүмкін емес. Ойын — бұл үлкен жарық терезе секілді. Ол арқылы баланың рухани әлеміне идеялар ағымы құйылады. Ойын — бұл қызығушылықтың жарқылын тудыратын ұшқын» (В. А. Сухомлинский) [1].

Ғалымдардың пайымдауынша балалардың әлеуметтік дамуы, оның қоршаған ортаны тануы мен өмірлік жағдайлардан алған дағдыларының арқасында деп айтады. Жасы ұлғайған сайын бала өзі үшін пәндік, табиғи және әлеуметтік әлемді тануы түседі. Қоршаған кеңейе орта туралы баланың идеялары кеңейген сайын оның интеллектуалды және моральдық дамуы артады, логикалық ойлаудың қарапайым формалары қалыптасады, өзін-өзі тану және өзін-өзі бағалау дамиды.

Ойын технологиясы педагогикалық технологиялардың ажырамас бөлігі болып табылады. Себебі кіші жастағы балалардың оқу процесінде ойын әдістері міндетті түрде қолданылады. Жалпы ойын бірнеше функцияны қатар орындайды:

- баланы әлеуметтік ортаға бейімдеуші;
- балалармен және ересектермен қарым-қатынас дағдыларын игеруші;
- бала ойын барысында түрлі қиындықтарды жеңуді үйренеді;
- жеке қасиеттеріндегі кері қасиеттерді түзету қызметінде атқарады [2].

Ойын технологиясы ішінара бірнеше жіктелімге қарастырылады:

Пәндік ойындар — бала заттарды қолдана отырып ойнайтын ойынның түрі. Мысалы: балалардың доппен «футбол» ойынын ойнауы.

Сюжеттік ойындар — оқушылардың сюжеттік сурет бойынша рөлдерді сомдауы, яғни сюжетке сәйкес әрекет орындауы.

Рөлдік ойындарда — белгілі бір адамның мінез-құлқы, іс-әрекеті, функциялары мен міндеттерін орындау тактикасы пысықталады, яғни ойыншылар қандай да бір рөлді ойнап, сюжетті бейнелейді. Мысалы: балалардың мақта қыз ертегісін сомдауы.

Іскерлік ойындар — жаңа кәсіпті игерудің, шығармашылық қабілеттерін дамытудың, жалпы білім беру дағдыларын қалыптастырудың кешенді міндеттерін шешу үшін қолданылады. Мысалы: Математика пәнінде «Дүкенші» ойынын ұйымдастыру.

Имитациялық ойын дегеніміз — адамдардың қалыптан тыс (экстремалды) жағдайлардағы әрекеттерін анықтайтын өмір сүру ортасының үлгісін (моделін) құру. Аталған ойын оқушылардың танымдық қарым-қатынасқа қызығушылығын тудыруға көмектеседі, оқушылардың интеллектуалдық, мотивациялық, эмоционалды және басқа салаларын дамытады.

Зият зақымдалуының орташа деңгейіндегі балаларда дайындықсыз ойын әрекеттері болмайды. Балада ойынға деген мотивация берілмесе, оған деген қажеттілік анықталмайды. Бала ойынға қосылса да, ол ойыншықтарға да, өзіне де қызығушылық танытпайды. Бала пассивті, немқұрайлы әрекет етеді, орындалатын әрекеттерден ләззат алмайды, тек ересек адамның талаптарына бағынады [3].

Зият зақымдалуының орташа деңгейіндегі балалар бір ойыншықтан екінші бір ұқсас ойыншықтарға немесе ұқсас әрекеттерге ауыстыра алмайды. Зият зақымдалуының орташа деңгейіндегі балаларға тән нәрсе — олар

бұрыннан игерген әрекеттерді жасай отырып, таныс ойыншықтармен ойнағанды жөн көреді. Балаларға барлық ойыншықтарды бірге беруге болмайды, себебі бала әр ойыншыққа алаңдап зейіні тұрақталмайды.

Әдебиет:

1. Сухомлинский В. А. Сердце отдаю детям. — Киев: Радянська школа, 1969.
2. Баряева Л. Б., Яковлева Н. Н. Программы обучения учащихся с умеренной и тяжелой умственной отсталостью. — Санкт-Петербург, 2001.
3. Федосеева О. А. Особенности игровой деятельности детей с интеллектуальной недостаточностью // Молодой ученый. — 2012. — № 11. — С. 489–491.

Зияты зақымдалған мектеп оқушыларының ерік-жігер сферасының ерекшеліктері

Тілеубай Тоғжан Жүсіпқызы, студент

Ғылыми жетекші: Серікбаева Валентина Ержановна, педагогика ғылымдарының кандидаты, аға оқытушы
Қызылорда «Болашақ» университеті (Қазақстан)

*Мақалада зияты зақымдалған мектеп оқушыларының еріктілік сферасының ерекшеліктері қарастырылған.
Кілтті сөздер: еріктік сфера, ақыл-ой кемістігі, ақыл-ой кемістігі бар бастауыш мектеп оқушылары.*

Особенности волевой сферы психически больных школьников

Тілеубай Тоғжан Юсуповна, студент

Научный руководитель: Серікбаева Валентина Ержановна, кандидат педагогических наук, старший преподаватель
Кызылординский университет «Болашақ» (Казахстан)

В статье рассматриваются особенности волевой сферы отсталых школьников.

Ключевые слова: добровольная сфера, умственная отсталость, учащиеся начальных классов с умственной отсталостью.

Зияты зақымдалған балалардың ерікті сферасының мәселесін қазіргі заманғы көптеген психологтар зерттеген. Олардың ішінде Д. Н. Исаев, В. Г. Петрова, И. В. Белякова, В. М. Сорокин, Л. М. Шипицына және басқалар бар.

Зияты зақымдалған мектеп оқушылары өз бетінше мақсат қоя алмайды, сонымен қатар оларға жүктелген міндеттерді толық түсінбейді, іс-әрекетін жоспарлауды білмейді, бастамасы аз.

Оларға ерікті әрекеттерді бақылау және мінез-құлқын белгілі бір міндеттерге бағындыру қиын. Студенттер сыртқы әсерге бірден импульсивті реакциялармен және басқа адамның іс-әрекетіне қарсы тұра алмауымен сипатталады [5].

Дегенмен, зияты зақымдалған балалардың мақсатқа жету үшін табандылық танытатын кездері болады. Сонымен, мысалы, зияты зақымдалған бала шынымен дәмді тағам алғысы келсе, ол қалаған тағамды алу үшін күшті та-

бандылық пен табандылық танытуы мүмкін. Бұл жағдайда қиындықты жеңу қабілеті ашылады.

Зияты зақымдалған мектеп оқушылары басқалардың ықпалына түскенде, кеңестерді ұсынатын және сынсыз қабылдау бірінші орынға шығады. Алайда, зияты зақымдалған баладан қандай да бір пайдалы іспен айналысуды сұрағанда, ол қыңыр, төзімді болып, сұрағанға қайшы келеді.

Еріктің бұл қарама-қарсы көріністері зияты зақымдалған баланың жеке басының жетілмегендігін және оның рухани қажеттіліктерінің дамымағандығын білдіреді [1].

Зияты зақымдалған балалар жұмысты орындау кезінде қиындықтарды жеңуге ұмтылмайды, негізгі мақсаттан алыстайды, өз іс-әрекетінің нәтижесін сынамайды.

Негізінен, зияты зақымдалған мектеп оқушыларының іс-әрекет процесінде кездесетін кедергілері олардың моторикасының ерекшеліктерімен байланысты. Осы қозғалы-

стың бұзылуына байланысты ақыл-ойы кем балалардың әрекеттері дәл емес және ыңғайсыз болады. Осыған байланысты мектеп оқушылары, мысалы, картон қорапты жасау кезінде қажетті ұзындықтағы кесінді жасай алмайды [2].

Ерік сферасының жетілмегендігінен мектеп оқушылары іс-әрекетті орындауда қиындықтарға тап болады. Әдемі нәрсе жасауға бірден кіріскісі келетін студенттер өндірістік әрекеттердің реттілігіне мән бермеуі мүмкін. Нәтижесінде қиындықтар туындаған кезде балалар жылай бастайды, капризді болады, жұмыс істеуден бас тартады [3].

Еңбек нәтижесіне қарым-қатынас маңызды мотивация болып табылады, өйткені балалардың орындалған жұмысқа оң эмоционалдық қатынасы, іс-әрекет нәтижесінен

ләззат алу олардың осы сезімдерді қайта сезінуіне итермелейді. Кейбір ақыл-ойы кем оқушылар жұмысын аяқтаған кезде өзін бақытты сезінеді. Оқушылардың көпшілігі мұғалім олардың жұмысын бағалағаннан кейін ғана қанағаттану сезімін сезінеді. Кейбір балалар баға алғаннан кейін жұмысын бірден бұзады [4].

Зияты зақымдалған бастауыш сынып оқушыларының ерік-жігерінің дамуы ұзақ процесс және баяу жүреді. Дегенмен, ақыл-ойы кем балаға арнайы дайындық пен жеке көзқараспен оның психикалық процестерінде елеулі өзгерістер орын алады. Зияты зақымдалған балалардың ерік аясын түзету олардың ақыл-ойы мен сөйлеуінің дамуына ықпал етеді.

Әдебиет:

1. Исаев, Д. Н. Умственная отсталость у детей и подростков. — СПб.: Речь, 2003. — 391 с.
2. Коняева Н. П., Никандрова Т. С. Воспитание детей с нарушениями интеллектуального развития. — М.: Владос, 2010. — 77 с.
3. Петрова В. Г., Белякова И. В. Психология умственно отсталых школьников. — М.: Академия, 2002. — 160 с.
4. Сорокин В. М. Специальная психология. — СПб.: Речь, 2003. — 216 с.
5. Шипицына Л. М. Олигофренопедагогика. — М.: Академия, 2011. — 336 с.

ЖСТД бастауыш мектеп оқушыларының сөйлеуінің лексикалық құрылымының дамыту

Төребай Жансая Өткірбайқызы, студент

Ғылыми жетекші: Рысқұлова Айгерім Әскербекқызы, әлеуметтік ғылымдар магистрі, аға оқытушы
Қызылорда «Болашақ» университеті (Қазақстан)

Бұл мақала ЖСТД бар бастауыш мектеп оқушыларының сөйлеу тілінің лексикалық құрылымын дамыту мәселесіне арналған. Сөйлеудің сөздік қорын және лексикалық аспектілерін байыту бойынша дефектолог жұмысының міндеттері мен мазмұны сипатталған.

Кілтті сөздер: сөйлеу, бастауыш сынып оқушылары, лексика, сөздік қор, дефектолог, ЖСТД, сөйлеудің лексикалық құрамы, ойын.

Развитие лексического состава речи учащихся начальных классов с общим недоразвитием речи

Төребай Жансая Откирбаевна, студент

Научный руководитель: Рысқұлова Айгерім Аскербековна, старший преподаватель
Кызылординский университет «Болашақ» (Казахстан)

Данная статья посвящена развитию лексического состава разговорной речи учащихся младших классов с ОНР. Описаны задачи и содержание работы логопеда по обогащению словарного запаса и лексических аспектов речи.

Ключевые слова: речь, учащиеся младших классов, словарный запас, логопед, лексический состав речи, игра.

Бастауыш мектептегі мұғалім-дефектолог жұмысының ең маңызды бағыты — оқушылардың сөздік қорын да-

мыту. Бұл негізінен бастауыш мектеп оқушыларының оқу бағдарламасын меңгеруіне әсер етеді.

Балалардың сөздік қорын қалыптастырып, байытуда сөз тіркестеріне негізделген лексикалық жаттығулар маңызды орын алады. Мысалы, сөйлеудің белгілі бір мүшесінен балаға арналған жаңа сөз сөйлеуге енгізілсе, онда оған басқа сөз таңдалып, ол сөз тіркесін құрайды (мысық — мейірімді мысық; жастық — жұмсақ жастық).

Сөздерді жасаудың көптеген жолдары бар. Бастауыс мектеп жасындағы балалардың сөзжасам дағдыларын дамытуда, баланың сөздік қорын байытуға және сөздерді дұрыс қолдануға ықпал ететін арнайы жаттығулар қолданылады [1].

Тілдің лексикалық және грамматикалық құралдарын оқыту баланың сөйлеммен жұмысы негізінде жүзеге асырылады. Әр сөйлемнің шекарасын белгілеу үшін жаттығулар қажет. Бұл жаттығу кезінде сөйлемнің шекарасын бас әріппен және тыныс белгілерімен ерекшелеу керек.

Сондай-ақ тілдің ең маңызды құрамдас бөлігі болып табылатын, онсыз сөйлеуді меңгеру мүмкін емес сөздердің лексикалық құрамын анықтау үшін балалармен жұмыс жүргізу қажет. Тілдің бұл құрамдас бөлігі қарым-қатынас құралы және оқушылардың ойлауының факторы болып табылады.

Сөйлеудің лексикалық жағын қалыптастыру бойынша түзету педагогикалық жұмысының әдістемесін келесі авторлар әзірледі: Л. Ф. Спирина, Т. Б. Филичева, Г. В. Чиркина, Н. С. Жукова, А. В. Ястребова және т. б. Шағын топтармен жұмыс істеу мүмкіндігін қарастырған Спирина Л. Ф. әдісі (2–3 адам), ойын негізінде жүзеге асырылуы керек болатын жолын қарастырған. Л. Ф. Спирированың әдістемесі сөйлеудің мотивациялық негізін дамытуға бағытталған. Педагог-дефектологтың жұмысында сөйлеудің

лексикалық құрылымын дамыту әдістерінің көптеген авторлары фланелеграфты, көлеңке және қуыршақ театрын, сонымен қатар үрмелі ойыншықтарды пайдаланады [2].

Сөйлеу дамуының үшінші деңгейіне жататын 6–7 жас аралығындағы балалар сөйлеу тілі бұзылыстары ауыр балаларға арналған мектептің дайындық немесе 1-сыныбына барады. Бұл кезеңдегі жетекші міндеттердің бірі — сауат ашуға дайындық және сауаттылық элементтерін меңгеру.

Сөйлеу дамуының төртінші деңгейіндегі балалар басқа деңгейдегі балалардан өздерінің көпшілігімен ерекшеленеді, олар басқаларға сұрақ қоюды және сұрақтарға жауап беруді біледі [1].

Ауыр сөйлеу бұзылыстары бар балаларға арналған мандандырылған мектепте айтылу сабағы келесі бөлімдерден тұрады: «Дыбыстарды артикуляция және қабылдау» артикуляциялық аппаратты дамыту; «Буын құрылымдарын меңгеру»; «Сөйлеудің дыбыстық құрамын талдау және синтездеу». Сабаққа арналған материалды мұғалім тақырыпқа, мақсатына, оқушылардың жас ерекшеліктеріне қарай таңдайды [1].

Сонымен, ЖСТД бар бастауыш мектеп жасындағы баланың сөйлеуінің лексикалық аспектісін қалыптастырудың ең маңызды шарты баланың сөздік қорын байытуға, сөздерді дұрыс қолдануға және сөзжасам дағдыларын дамытуға бағытталған дұрыс ұйымдастырылған оқу процесі болып табылады. Бұл ОПД бар бастауыш мектеп жасындағы балаларда сөйлеудің лексикалық аспектісін қалыптастыру бойынша мұғалімнің жемісті, дер кезінде және нәтижелі жұмысының арқасында мүмкін болады.

Әдебиет:

1. Ефименкова Л. Н. Коррекция устной и письменной речи учащихся начальных классов. — М.: Просвещение, 2020. — 232 с.
2. Коррекция общего недоразвития речи у школьников (формирование лексики и грамматического строя): учебное пособие / Под редакцией Н. В. Серебрякова. — М.: Просвещение, 2019. — 160 с.

Сөйлеу қабілеті бұзылған мектеп жасына дейінгі балалардың фонематикалық есту қабілетін қалыптастыру

Өмірғали Наргиз Нұржанқызы, студент

Ғылыми жетекші: Ибраев Сакен Ашимович, медицина ғылымдарының кандидаты, аға оқытушы
Қызылорда «Болашақ» университеті (Қазақстан)

Берілген мақалада сөйлеу қабілеті бұзылған балалардың фонематикалық есту қабілетін қалыптастыру туралы мәселелер қарастырылады.

Кілтті сөздер: фонематикалық есту, тіл, қарым-қатынас, ұжым.

Формирование фонематического слуха у дошкольников с нарушениями речи

Умирғали Наргиз Нуржановна, студент

Научный руководитель: Ибраев Сакен Ашимович, кандидат медицинских наук, старший преподаватель
Кызылординский университет «Болашақ» (Казахстан)

В данной статье рассматриваются вопросы формирования фонематического слуха у детей с нарушениями речи.

Ключевые слова: фонематический слух, язык, общение, коллектив.

Жалпы білім беретін мектеп оқушыларының арасында сөйлеу тілінің дамуында қандай да бір ауытқулары бар балалар жиі кездеседі. Мұндай бұзушылықтар балаларды оқытудың бастапқы кезеңдерінде, ал кейінгі кезеңдерінде ана тілінің грамматикасын, сондай-ақ басқа да жалпы білім беретін пәндерді меңгеруде балалардың жазу мен оқуды меңгеруіне елеулі кедергі болып табылады [1].

Сөйлеу патологиясын ерте анықтау және оны дер кезінде түзету, сондай-ақ қайталама сөйлеу және нейропсихиатриялық бұзылулардың алдын алу логопедтердің, педагогтардың, дәрігерлердің және балалардың ата-аналарының алдында тұрған маңызды міндеттер болып табылады. Сөйлеу тілінің патологиясы бар балалардағы сөйлеудің фонетикалық-фонематикалық дамуына жеңу мәселесі ежелден ғылыми білімнің әр түрлі саласындағы мамандардың назарын аударып келеді. Фонематикалық факторды зерттеудің маңыздылығы қазіргі кезде балалар популяциясының көпшілігінде дыбыстық дискриминация байланысында сөйлеу тілінің дамуының кешігуіне байланысты. Фонетикалық-фонематикалық қабылдауы қалыптаспаған балалардың сауаттылықты меңгеруінде қиындықтар туындауы кездейсоқ емес [2].

Фонематикалық процестерді арнайы түзетусіз сөйлеудің ауыр ақауларын жою мүмкін емес дегенді білдіреді. Сондықтан логопедтер мен логопедиялық топтардың тәрбиешілері дыбыстардың айтылуын түзетуге және келесі фонематикалық процестерді дамытуға көп көңіл бөледі: фонематикалық қабылдау, фонематикалық талдау және синтез. Фонематикалық қабылдау немесе фонематикалық есту, әдетте, сөздердің дыбыстық қабығын құрайтын сөйлеу дыбыстарын (фонемаларды) қабылдау және ажырату қабілеті деп аталады. Мұндай қабілет ба-

лаларда біртіндеп, табиғи даму процесінде қалыптасады. Ал фонематикалық есту қабілеті болған жағдайда ғана жеке сөздердің мағынасын түсінуге болады. Сондықтан фонематикалық естуді семантикалық есту деп те атайды. Бала кез келген дыбыстарға туғаннан бастап 2–4 аптадан бастап жауап бере бастайды, ал 7 айдан бастап сөзге жауап береді, тек интонациялық жағына, заттық мағынасына емес. Бұл сөйлеудің фонемаға дейінгі даму кезеңі деп аталады. Өмірінің бірінші жылының аяғында сөз алғаш рет қарым-қатынас құралы қызметін атқара бастайды, тілдік құрал сипатына ие болады, ал бала оның дыбыстық қабығына реакция жасай бастайды. Әрі қарай фонематикалық даму қарқынды жүреді, баланың артикуляциялық қабілеттерінен үнемі озып отырады, бұл айтылымды жетілдіруге негіз болады.

Логопедиялық жұмыс келесі ретпен жүргізіледі: дыбысты сөздің фонына қарсы таңдау (тану), яғни. сөзде дыбыстың болуын анықтау; сөздегі бірінші және соңғы дыбысты, сондай-ақ оның орнын (сөздің басы, ортасы, соңы) анықтау; фонематикалық талдаудың күрделі формаларын дамыту (сөздегі басқа дыбыстарға қатысты дыбыстардың ретін, санын және орнын анықтау).

Фонематикалық естуді дамытудың осы кезеңдерімен жұмыс істегенде, балалардың тапсырмаларды жақсы меңгеруі үшін бірізділік принципін қолдану керек. Дыбыстық-буындық талдау дағдыларын меңгеру сөйлеудің фонетикалық жағын және оның грамматикалық құрылымын түзету мен қалыптастыруда, сондай-ақ күрделі буындық құрылымды сөздерді айта білуде бірінші кезектегі маңызға ие. Дыбыстық талдау мен синтез негізінде балалар буындар мен сөздерді оқуды меңгереді. Сөздің дыбыстық құрылымы туралы хабардар болу және дыбысты талдау мен синтездеу бойынша жұмыс сауат-

тылыққа баулудың қажетті алғышарты болып табылады. нематикалық дамымағандықты түзетуде оң динамикаға Балалармен сабақтарды ойын түрінде өткізу арқылы біз қол жеткіземіз, сол арқылы балаларға мектепте әрі қарай оқу іс-әрекетіне деген қызығушылықты оятамыз және фо- оқуға дайындалуға көмектесеміз [3].

Әдебиет:

1. Рахметова С. Қазақ тілін оқыту әдістемесі. — А.: 2003. — 200 б.
2. Ибатова Г. Б., Коржова Г. М. Дамуында түрлі ауытқулары бар балалардың сөйлеу тілі дамуының ерекшеліктері. — Алматы, 2010. — 48 б.
3. Дербисалова Г. С. Логопедия бойынша арнаулы курс. — Қарағанды: Medet Group, 2019. — 220 б.

Молодой ученый

Международный научный журнал

№ 16.1 (515.1) / 2024

Выпускающий редактор Г. А. Кайнова
Ответственные редакторы Е. И. Осянина, О. А. Шульга, З. А. Огурцова
Художник Е. А. Шишков
Подготовка оригинал-макета П. Я. Бурьянов, М. В. Голубцов, О. В. Майер

За достоверность сведений, изложенных в статьях, ответственность несут авторы.
Мнение редакции может не совпадать с мнением авторов материалов.
При перепечатке ссылка на журнал обязательна.
Материалы публикуются в авторской редакции.

Журнал размещается и индексируется на портале eLIBRARY.RU, на момент выхода номера в свет журнал не входит в РИНЦ.

Свидетельство о регистрации СМИ ПИ №ФС77-38059 от 11 ноября 2009 г. выдано Федеральной службой по надзору в сфере связи, информационных технологий и массовых коммуникаций (Роскомнадзор)

ISSN-L 2072-0297

ISSN 2077-8295 (Online)

Учредитель и издатель: ООО «Издательство Молодой ученый». 420029, г. Казань, ул. Академика Кирпичникова, д. 25.

Номер подписан в печать 24.04.2024. Дата выхода в свет: 01.05.2024.

Формат 60×90/8. Основной тираж номера 500 экз., фактический тираж выпуска 16 экз. Цена свободная.

Почтовый адрес редакции: 420140, г. Казань, ул. Юлиуса Фучика, д. 94А, а/я 121.

Фактический адрес редакции: 420029, г. Казань, ул. Академика Кирпичникова, д. 25.

E-mail: info@moluch.ru; <https://moluch.ru/>

Отпечатано в типографии издательства «Молодой ученый», г. Казань, ул. Академика Кирпичникова, д. 25.